



VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA  
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EKONOMICKÉ ŽURNALISTIKY

Československá měnová reforma 1945 a její ohlas v dobovém tisku

The Currency Reform in Czechoslovakia in 1945 and its Response in Contemporary Press

Student: Tereza Mučková

Vedoucí bakalářské práce: Doc. PhDr. PaedDr. Milan Sekanina, CSc.

Ostrava 2013

## Zadání bakalářské práce

Student: **Tereza Mučková**  
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa  
Studijní obor: 7202R020 Ekonomická žurnalistika  
Téma: **Československá měnová reforma 1945 a její ohlas v dobovém tisku**  
**The Currency Reform in Czechoslovakia in 1945 and its Response in Contemporary Press**

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Příprava a realizace československé měnové reformy 1945
3. Ohlas poválečné měnové reformy 1945 v Československu v dobovém tisku
4. Využití řešené problematiky v médiích
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

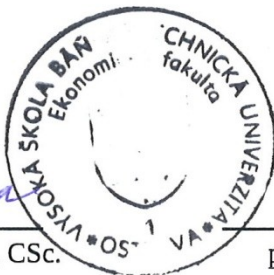
NĚMEČKOVÁ, Věra. *Naše měna a peníze v zajetí politiky 1938-1947: o československé měnové reformě 1945*. Praha: Libri, 2008. 167 s. ISBN 978-80-7277-362-6.  
PRŮCHA, Václav et al. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992: 2. díl, Období 1945-1992*. Brno: Doplněk, 2009. 1004 s. ISBN 978-80-7239-228-5.  
VENCOVSKÝ, František. *Vzestupy a propady československé koruny: historie československých měnových poměrů 1918-1992*. Praha: VŠE, 2003. 248 s. ISBN 80-245-0497-9.


Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

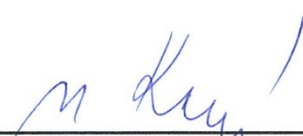
Vedoucí bakalářské práce: **Doc. PhDr.PaedDr. Milan Sekanina, CSc.**

Datum zadání: 23.11.2012

Datum odevzdání: 10.05.2013



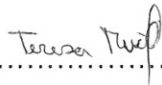
  
Doc. PhDr.PaedDr. Milan Sekanina, CSc.  
vedoucí katedry

  
prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová  
děkanka fakulty

### **Čestné prohlášení**

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím pramenů a literatury uvedené v seznamu použité literatury.

V Ostravě dne 10. května 2013



.....

Tereza Mučková

## **Poděkování**

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především Doc. PhDr. PaedDr. Milanu Sekaninovi, CSc., vedoucímu mé bakalářské práce, za nezměrnou ochotu, bezmeznou trpělivost a cenné připomínky, které mě dovedly až k dokončení tohoto textu. Můj dík ale patří i všem těm, kteří si na mě vyhradili čas a pomohli mi doplnit a obohatit celou práci o důležité informace nebo názory na danou problematiku. A v neposlední řadě bych také chtěla poděkovat své rodině, všem přátelům a blízkým, kteří mě doprovázeli na cestě tvorby této práce, byli mi oporou a trpělivými posluchači.

## Obsah

1	Úvod .....	5
2	Příprava a realizace československé měnové reformy 1945 .....	7
2.1	Hospodářské a politické poměry v Československé republice v roce 1945 .....	7
2.1.1	Hospodářské dědictví války .....	7
2.1.2	Politická situace v roce 1945 .....	9
2.2	Měnová reforma v roce 1945 .....	17
2.2.1	Příprava měnové reformy v exilu .....	18
2.2.2	Průběh měnové reformy na osvobozeném území .....	22
2.2.3	Problémy a dopady měnové reformy .....	29
3	Ohlas poválečné měnové reformy 1945 v Československu v dobovém tisku .....	31
3.1	Tisk po druhé světové válce .....	31
3.2	Právo lidu .....	32
3.3	Rudé právo .....	35
3.4	Lidová demokracie .....	38
3.5	Shrnutí .....	39
4	Využití řešené problematiky v médiích .....	41
4.1	Úvodní článek .....	41
4.2	Rozhovor .....	44
4.3	Anketa .....	48
4.4	Recenze .....	50
5	Závěr .....	53
	Seznam použité literatury .....	55
	Monografie .....	55
	Elektronické zdroje .....	56
	Elektronická periodika .....	56
	Právní předpisy .....	57

Dobový tisk .....	58
Seznam zkratek .....	59

# 1 Úvod

*„V novodobých hospodářských dějinách českých zemí a Slovenska by se našlo jen málo období, kdy v tak krátkém čase vyvstalo a muselo být řešeno tolik naléhavých a svým charakterem ojedinělých úkolů jako v letech 1945-48.“* (Průcha, 2009, s. 71)

Citát, o který se postaral prof. Václav Průcha, přesně vystihuje složitost situace, která nastala po osvobození Československé republiky a jejím obnovení nejen na mapě světa. Válka přinesla nejen složitou hospodářskou situaci, které napomohlo protektorátní zřízení, jež nás mělo údajně chránit, jak význam slova „protektorát“ napovídá. Místo toho Československo, nebo alespoň to, co z něj zbylo, hospodářsky vyždímal.

Němci přinesli do českých zemí svůj promyšlený systém válečného hospodářství, které bylo vedeno hlavně s úmyslem včlenit Protektorát do Říše a vyčerpat z jeho zdrojů co nejvíce. Prvním krokem k dosažení uvedeného cíle bylo oddělení Slovenska. Slovensko se sice od republiky odtrhlo dobrovolně, jeho snaha byla ovšem vedena a podporována z německé strany. Z české části Československa zbyla zdecimovaná „nudle“ podobná Chile, bez hraničních hor jako přirozeného opevnění, třetiny obyvatel, průmyslových zón, lesů a dalšího bohatství, které tato země skýtala a dnes již opět skýtá.

Zásahy do hospodářství znamenaly tvrdou ránu i pro československou měnu. Byla rozdělena na slovenskou a protektorátní a sražena na kolena. Vysoká inflace, kterou Němci s radostí podporovali, vedla až k tomu, že protektorátní koruna neměla vůbec žádnou hodnotu, ať už ve světě nebo na území státu. Proto byla po skončení války nutná měnová reforma, která měla pomoci vyřešit svízelnou situaci a vrátit měnu opět na výsluní. To, že se to nakonec díky nedomyšlené koncepci nepovedlo, je věc druhá.

Je až smutné, že když před někým vyslovíme slovní spojení *měnová reforma*, většina lidí si vybaví měnovou reformu v roce 1953, případně tu v roce 1919, ale nikdo si neuvědomí, že i po druhé světové válce musela nutně přijít. Skutečně byla logickým vyústěním nastalé situace a snažila se ji vyřešit. To, že o reformě ví jen málo lidí, bylo jedním z důvodů, proč jsme ji zvolili jako téma bakalářské práce. Hlavním cílem bakalářské práce je probádat historické pozadí reformy a pokusit se pochopit cíle a způsob jejího provedení, následně pak sledovat reakce dobového tisku na její vyhlášení a realizaci.

K ucelenému pojetí problematiky hospodářských poměrů a samotné měnové reformy jsme využili odbornou a uznávanou literaturu vztahující se k daným tématům, například knihu



prof. Václava Průchy, která mapuje hospodářský vývoj českých zemí. Také monografickou práci doc. Věry Němečkové, která se jako jediná věnuje čistě tématu měnové reformy 1945. Cenným zdrojem byly i publikace a články prof. Františka Vencovského, ať už v tištěné, nebo digitalizované podobě. Nesmíme opomenout ani některé z odborných pořadů stanic Českého rozhlasu a dobový tisk, který nám posloužil jako hlavní zdroj ke zpracování druhé části bakalářské práce. Čerpali jsme taktéž z dobových pramenů, ze kterých uvádíme dvě publikace přinášející zajímavý a autentický náhled na celou problematiku. Při zkoumání všech uvedených zdrojů a následné tvorbě práce jsme využili metody historické, popisné, dedukci a shrnutí. Ve druhé části pak zejména analýzu a komparaci ve vztahu k dobovému tisku.

První část bakalářské práce jsme pro lepší pochopení rozdělili do dvou kapitol. První z nich se věnuje hospodářskému a politickému pozadí doby a samotné reformy. Začneme těsně po osvobození a pokusíme se nastínit škody, které německá okupace napáchala, budeme se věnovat vzniku první vládní reprezentace a zaměříme se i na Košický vládní program – jeden z nejdůležitějších dokumentů této doby.

Ve druhé kapitole první části práce se zaměříme na samotnou měnovou reformu. Nejprve se věnujeme přípravě reformy v londýnském exilu, ale také orgánům exilové vlády, které se na přípravě měnové reformy podílely. Dále budeme pokračovat přes jednotlivé kroky reformy tak, jak byly na osvobozeném území realizovány. Nakonec se pokusíme vystihnout, alespoň z části, její dopady a možný dosah až k měnové reformě 1953, která byla nešťastným vyústěním nezvládnuté reformní koncepce.

Druhou část práce věnujeme probádání dobového tisku, tedy tisku, který v roce 1945 vycházel na území osvobozené republiky. Nejprve ovšem nastíníme poměry, které v oblasti tištěných médií panovaly krátce po ukončení války. Pro naše potřeby budeme vycházet jen z tištěných médií, která byla úzce spjata se čtyřmi hlavními politickými stranami. Zcela pomineme rozhlas i další vznikající tištěná média. Následovat budou výstupy získané bádáním v tisku. Pokusíme se porovnat pohled na měnovou reformu prezentovaný jednotlivými listy, které byly vázány k již zmíněným čtyřem hlavním politickým stranám země.

Třetí část práce je směřována k využití řešené problematiky v žurnalistickém diskursu. Otázku měnové reformy jsme stylizovali pro imaginární čtenáře současných deníků.

## 2 Příprava a realizace československé měnové reformy 1945

### 2.1 Hospodářské a politické poměry v Československé republice v roce 1945

#### 2.1.1 Hospodářské dědictví války

*„Je všeobecně známo, že Němci po okupaci historických zemí a po násilném odtržení Slovenska od ČSR využívali všemožným způsobem hospodářského potenciálu našich zemí k vedení své imperialistické války. V tomto směru došlo k přestavbě celého našeho hospodářství, zaměřeného na výrobu mírovou, na hospodářství řízené s cílem výroby válečné. Tato přeorganisace hospodářství šla tak hluboko, že celé obory výrobní byly buď zavřeny nebo přestěhovány, stejně jako pracovní síly celých podniků byly buď přemístěny do válečného průmyslu na našem území nebo začleněny do výrobního procesu na území Říše. Němci se však nespokojili jen s tímto materiálním opatřením v našem hospodářství, nýbrž používali i všech method finanční techniky k tomu, aby veškeré zdroje a hospodářský potenciál československého hospodářství sloužil jen jejich válečným cílům,“* přednesl dr. Chmela (1946, s. 2) na valné hromadě ještě v listopadu 1945.

Druhá světová válka zasáhla české země a Slovensko obrovským způsobem. Nešlo jen o ztráty materiální a hospodářské, které se dají vyčíslit. Šlo také o ztráty na lidských životech a morální zdecimování obyvatel. Morální újma se bohužel přesně vyčíslit nedá.

Díky hospodářským zásahům, ať už šlo o odtržení Slovenska nebo kroky okupační vlády, došlo k obrovskému zvýšení míry inflace, objemu oběživa, k materiálním ztrátám a hmotnému nedostatku v oblasti základních potřeb obyvatel, jako je ošacení, potraviny, lékařské vybavení, léky, dopravní prostředky, dřevo, stavební materiál a mnohé další. Současný člověk si životní poměry obyvatel krátce po válce neumí ani představit.

*„Jako dědictví po Protektorátu zůstaly na jedné straně nevyčíslitelné škody politické, k nimž je třeba přiřadit i oběti na životech, sociální, zdravotní a kulturní škody, a na druhé straně do značné míry vyčíslitelné škody hospodářské a měnové, které je nutno navýšit o finanční stránky škod sociálních, zdravotních i kulturních. Nedají se vyčíslit morální škody ani skutečnost, že byl zcela rozrušen veškerý normální život,“* (Němečková, 2008, s. 31).

Vyčíslení válečných škod často vychází ze znaleckého posudku Dr. Leopolda Chmely, který jej zpracoval pro účely soudního procesu s K. H. Frankem. Do značné míry z něj vychází i Průcha (2009, s. 109). *„Úhrn škod spojených s německou exploatací a válkou byl v čs. zprávě pro norimberský tribunál vyčíslěn sumou 347,5 mld. předválečných korun a ve*

znaleckém posudku v procesu s K. H. Frankem částkou 429,7 mld. „z valné části předmnichovských korun“. Na Slovensko připadaly škody ve výši 114,5 mld. korun. Rozsah škod a ztrát odpovídal ve finančním vyjádření zhruba objemu čs. národního důchodu vytvořeného za šestileté období 1932-37.“ Toto bylo způsobeno i různými hospodářskými opatřeními zavedenými ze strany Německa. Jako příklad uvádí Němečková (2008) jeden z mnoha kroků německého válečného hospodářství – odvádění poplatku, zavedeného v roce 1940 za to, že se obyvatelstvo Protektorátu neúčastnilo války. Šlo o tzv. příspěvek Protektorátu na válečné výdaje Říše. Ve skutečnosti šlo ale o cílené ruiny hospodářství a finanční politiky protektorátního území.

Vyčíslení škod:

měna	135,5 miliardy
peněžnictví	64,9 miliardy
výroba, průmysl, obchod	38,4 miliardy
zemědělství	44,5 miliardy
doprava	25,1 miliardy
kulturní hodnoty	6,5 miliardy
matrikulární příspěvek	42,3 miliardy
židovský majetek	30,0 miliardy
vojenské škody	42,5 miliardy
<b>celkem</b>	<b>429,7 miliardy</b>

Tabulka 1: Vyčíslení válečných škod; Němečková (2008, s. 31)

Podle Dr. Chmely, od kterého je tabulka převzata, jsou jednotkou převážně předmnichovské koruny.

Škody, které utrpělo obyvatelstvo, a potažmo celá republika, se zjišťovaly metodou přihlašování škod. Tu upravoval dekret prezidenta republiky č. 54 vydaný 31. srpna 1945. Průcha (2009, s. 109) uvádí, že byly evidovány škody „na životě a zdraví, ztráty výdělků či důchodu a odcizení, odvláčení, zabránění, zničení nebo poškození movitých i nemovitých věcí.“ Zjišťování škod prováděly okresní národní výbory, kontrolu pak komise při zemských národních výborech. O kontrole mluvíme proto, že falšování údajů nebo jejich úmyslné zkreslování bylo trestné.

Průcha (2009) vypočítává i další škody. Došlo k pokřivení odvětvové struktury průmyslu, zastarání strojního parku, ničení dolů k vyvezení surovin a materiálu z

Protektorátu. Velké ztráty vznikly také po zabrání pohraničí, kdy byla uchválena výzbroj československé armády. Pokud se zaměříme na zemědělství - byla devastována půda a tím pádem klesly i její výnosy, ale také se snížily počty hospodářských zvířat. Němci pro své potřeby nad míru těžili v lesích, čímž způsobili další velké ztráty. Znehodnoceny byly komunikace, zabavena spousta dopravních prostředků. Mnoho vybavení z podniků bylo ukradeno a odvezeno do Říše, případně s koncem války nenávratně zničeno. Zničeny byly i různé historické památky, či obyčejné byty. Ukradena a nenávratně ztracena byla řada uměleckých děl, a to nemluvíme o hospodářských ztrátách. Zde je na místě zmínit zvýšenou míru inflace, vzrůst počtu oběživ, či uloupení devizových rezerv a části zlaté rezervy. Podle Němečkové (2008) byly některé ze zásob zlata převedeny do zahraničí ještě těsně před válkou. Zbytek byl ze značné části odveden Říši, ať už jako dávka, příspěvek, vyrovnání dluhu a podobně.

Nová vláda Československa očekávala navrácení škod prostřednictvím reparací. Tak se ale bohužel nestalo, „*neboť německé reparace nepřesáhly 0,3% z úhrnu škod a většina maďarských reparací byla prominuta,*“ (Průcha, 2009, s. 109).

Je třeba také zmínit hospodářskou politiku Říše směřovanou na naše území. Zanechala po sobě neblahé následky v podobě nedobytných pohledávek, které nebyly Německem nikdy vyrovnány.

Do válečných škod je nutno zahrnout i již zmíněné ztráty na lidských životech. Údaje o počtu obětí z řad československých obyvatel se ovšem v historických pramenech značně liší. Obecně se ale uvádí více než tři sta tisíc zmařených životů československých občanů, k tomu je nutno připočíst více než 80 tisíc Židů a asi 6 tisíc Romů z českého území. Údaje ze Slovenska jsou trochu problematičtější, chybí totiž ty z jižního Slovenska. Lze ale říci, že na ostatním slovenském území se počet obětí z řad Židů šplhá k 70 tisícům. Nárůst počtu obětí ale neskončil s koncem války. Lidé už sice neumírali na zranění způsobená boji, ovšem značně vzrostla nemocnost. Jednou z příčin může být počáteční nedostatek léků. Průcha (2009) uvádí, že ještě v roce 1946 připadalo na infekční nemoci zhruba 13% všech úmrtí.

### **2.1.2 Politická situace v roce 1945**

Na politické scéně se ke konci války střetávaly různé názorové proudy. Bylo to dáno především existencí dvou odbojových koncepcí: v případě zahraničních to byla londýnská a moskevská, domácí se pak dělila na českou a slovenskou. Každá z nich měla jinou představu o tom, jak by mělo Československo po válce vypadat.

Nejen z toho vyplývá i odlišný náhled na hospodářství poválečného Československa. Komunistický moskevský odboj se chtěl řídit vzorem sovětského Ruska. Tedy plánování, znárodnění a další kroky uskutečňované centrálně řízeným hospodářstvím. Londýnský odboj viděl hospodářství jako více demokratické. Představa prezidenta Beneše spočívala ve znárodnění pouze klíčového průmyslu a další existenci soukromých a družstevních podniků.

Domácí odbojové koncepce se také značně lišily. Zatímco ta česká byla pod značným vlivem komunistické strany, jejíž zastoupení v odbojových organizacích během války značně vzrostlo, o slovenské by se dalo říci, že se přikláněla k názorům prezidenta Beneše.

Rozpor mezi odlišnými koncepcemi ještě navíc zkomplikoval vznik Slovenské národní rady (SNR) 4. února 1945. Ta převzala a postupně přebírala zákonodárnou, výkonnou a vládní moc na osvobozeném území Slovenska. „*Aktivita SNR neumožňovala čs. exilové vládě ovlivňovat vývoj na osvobozeném území,*“ (Průcha, 2009, s. 63).

Prezident Beneš na konci ledna 1945 začal korespondovat s moskevským vedením KSČ a Slovenskou národní radou. Cílem této komunikace bylo dohodnout podobu budoucí vlády a její program. Němečková (2008) píše, že už začátkem března 1945 odletěla vláda a později i prezident do Moskvy, kde na ně již čekali zástupci Slovenská národní rady. Ti přijeli do Moskvy o něco dříve. Průcha (2009, s. 64) potom o poslední třetině měsíce března roku 1945 říká: „*Z těchto jednání vzešlo i personální složení nové vlády.*“

Nastalou politickou situaci do značné míry ovlivnilo také podepsání československo-sovětské smlouvy, k podpisu došlo v roce 1943. Podle Němečkové (2008) došlo k vědomému prolomení zásady nestrannosti, kterou až do té doby razil londýnský odboj. Právě v těchto momentech došlo k tomu, že se projevil, jakou sílu a vývojový náskok má KSČ. Na rozdíl od nově založených nebo v exilu obnovených demokratických stran byla organizovaná a řízená už od počátku působení v emigraci. Demokratické strany často samy sebe názorově štěpily, neměly mezinárodní nadhled, mnohé z nich dokonce ani program a směr, kam by se chtěly ubírat a čeho dosáhnout. Velké plus komunistické strany byla také podpora sovětského vedení. Právě sovětské vedení bylo to, o co se komunisté mohli opřít a to, co budilo velký respekt a umocňovalo dojem síly mezi ostatními stranami.

Právě síla a organizovanost komunistické strany měla, podle Němečkové (2008), největší vliv na utvoření socialistického bloku - „*Národního bloku pracujícího lidu měst a venkova,*“ (Průcha, 2009, s. 70). Jeho utvoření „*se silně projevilo v závěrečném působení*

*londýnské vlády i ostatních orgánů. Největší dopad mělo na znění a konečnou podobu připravovaného dekretu o národních výborech a retribučního dekretu,*“ (Němečková, 2008, s. 76).

Národní výbory měly hned po válce přebírat výkonnou a správní moc. Prostřednictvím působení v těchto výborech viděli komunisté svou cestu k moci. Retribuční zákon pak znamenal prostředek k potrestání kolaborantů a zrádců národa. Problém byl ovšem v tom, že byl do značné míry obecně formulován. Existovalo zde tedy nebezpečí zneužití zákona k likvidaci opozice nebo vyrovnávání si osobních účtů. Zřízení národních výborů i retribuční dekret měly velký význam pro směřování politického vývoje státu a jeho uspořádání. Dalo by se tedy vyvodit, že už zde započaly snahy o přípravu půdy pro pozdější Vítězný únor roku 1948.

Dojem oslabené pozice prezidenta i vlády se stával realitou. Vláda byla neustále tlačena k různým ústupkům – ať už hospodářským či společenským. Vše tak nahrávalo komunistickým představám. Němečková (2008) dále uvádí, že pod tlakem komunistů byly upravovány i některé zahraničněpolitické představy. Ty se na konci války týkaly především odsunu maďarského a německého obyvatelstva. Jejich konečnou podobu sice řešila postupimská konference, vláda ale musela přijít s nějakým návrhem.

Když se ovšem vrátíme zpět do března 1945, najdeme ještě jednu ožehavou otázku, kterou musela SNR a zástupci obou zahraničních odbojů vyřešit. *„Nejkomplikovanějším předmětem diskuzí se staly státoprávní otázky,*“ (Průcha, 2009, s. 65) Poměrně kuriózní, ale zároveň svízelnou situací bylo to, že československá vláda byla sice na území ČSR, ale prakticky neměla kde vládnout. Moc na tehdy osvobozeném území spočívala výhradně v rukou Slovenské národní rady, protože šlo pouze o Slovensko, české země byly osvobozeny o něco později.

*„Dne 3. března 1945 přijela československá reprezentace v čele s prezidentem do Košic,*“ (Němečková, 2008, s. 77). Hned po příletu podala exilová vláda demisi a poté *„jmenoval prezident Beneš 4. dubna 1945 domácí vládu Národní fronty Čechů a Slováků.*“ (Průcha, 2009, s. 65)

Vláda Národní fronty Čechů a Slováků byla vytvořena, poprvé v historii, s účastí komunistů. Měla celkem 25 členů, z toho devět Slováků. Ve vládě byly zastoupeny čtyři české politické strany (Komunistická strana Československa, Čs. strana sociálně

demokratická, Čs. strana národně socialistická a Čs. strana lidová), dvě slovenské politické strany (Komunistická strana Slovenska a Demokratická strana) a čtyři nestraníci. Z londýnské exilové vlády zůstalo v nově ustavené vládě jen šest členů. „*V nové vládě nebylo ponecháno ani jedno místo pro nikoho z českých domácích politiků, jak bylo původně proklamováno a slibováno odbojářům v Protektorátu.*“ (Němečková, 2008, s. 77) Vláda se skládala převážně ze členů socialistického bloku. Předsedou se stal Zdeněk Fierlinger, což byl levicově zaměřený sociální demokrat a představitel moskevské větve exilu.

Počet ministerstev se ustálil na šestnácti. U tří z nich (ministerstva národní obrany, zahraničního obchodu a zahraničních věcí) byly ustaveny ještě funkce státních tajemníků. Ti se pak stali také členy vlády. KSČ se podařilo obsadit mnoho důležitých postů. Spolu s KSS obsadila ministerstvo zemědělství a sociální péče, vnitra, informací a školství. Dále měla své zástupce mezi místopředsedy vlády a navrch ještě funkci státního tajemníka na ministerstvu zahraničních věcí.

Ani jmenování nové vlády neuklidnilo vztahy se Slovenskou národní radou. „*Protože po jmenování vlády v Košicích se jevila forma jejich vztahů se SNR jako neúnosná, bylo 21. dubna dohodnuto provizorní řešení, podle něhož měla být celostátní rozhodnutí přijímána po dohodě prezidenta republiky se SNR.*“ (Průcha, 2009, s. 65) Dne 10. května se pak celá vláda přemístila do Prahy. Za několik dní ji následoval i prezident Beneš. „*Dalším krokem k vymezení kompetencí se stala 2. června 1945 tzv. první pražská dohoda. Podle ní měly být hospodářské, sociální a administrativně politické záležitosti řešeny celostátně a jinak zůstala zachována zákonodárná moc SNR,*“ (Průcha, 2009, s. 65).

Den po jmenování nové vlády Národní fronty Čechů a Slováků, tedy 5. dubna 1945, byl schválen Košický vládní program. Své jméno dostal po dočasném sídle vlády, kde byl i schválen, tedy po slovenském městě Košice.

Jádrem celého programu „*byla hospodářská obnova země a směr k centrálnímu řízení ekonomiky.*“ (Vencovský, 2003, s. 109) Dále uvádí, že směr k centrálnímu řízení byl v programu zvlášť citelný a nápadný. Pro utvrzení uvádí přímou citaci: „*Postavit celý peněžní a úvěrový systém, klíčové podniky průmyslové, pojišťovnictví, přírodní a energetické zdroje pod všeobecné vedení a do služeb znovuvýstavby národního hospodářství a znovuoživení výroby a obchodu,*“ (Vencovský, 2003, s. 109). Jak vidíme, již z této věty je záměr zcela patrný. Zvláště, pokud se zaměříme na sousloví - *všeobecné vedení*.

Samotný Košický vládní program jako takový vycházel z návrhu moskevského exilového vedení komunistů. Sice zohledňoval mezinárodní dohody londýnské vlády, požadavky domácích odbojů, výsledky Slovenského národního povstání, ale dominance požadavků komunistické strany byla citelná. Nebyl ovšem tak radikální jako přání většiny odbojových skupin. Neobsahoval ani jednoznačné směřování ke znárodnění průmyslu, ani plánování či vize přechodu k plánovanému hospodářství. Jak jsme se mohli přesvědčit v citaci výše, je skutečností, že přímé požadavky na znárodnění a plánování nejsou položeny. Jde spíše o náznaky toho, co se ve skutečnosti stane.

Koncepce vládního programu byla připravována ještě v průběhu války. Je tedy nasnadě, že program obsahoval i body věnující se boji s německou armádou a nastalé situaci na již osvobozených územích. Hlavní těžiště programu ovšem leželo v nastínění zásad politiky po osvobození. Měla se nést v duchu spolupráce politických stran a všech existujících organizací.

Program myslel i na řešení vztahů Čechů a Slováků. Nově byla uznána svébytnost Slováků jako národa a ustanoven vztah „rovný s rovným“. *„Košický vládní program potvrzoval kompetence SNR a Sboru pověřenců jako jejího výkonného orgánu. Zároveň vyhlášoval, že ústřední vláda bude zajišťovat společné státní úkoly „v nejužší součinnosti“ se SNR a Sborem pověřenců. [...] Tím, že ke slovenským institucím nebyly vytvořeny odpovídající české orgány, vznikl asymetrický typ státoprávního uspořádání ČSR.“* (Průcha, 2009, s. 67)

Přirozenou součástí programu bylo také řešení odnímání a přidělování státního občanství Němcům a Maďarům žijícím na území obnovené republiky. Celou problematiku státního občanství ošetřoval Ústavní dekret prezidenta republiky č. 33/1945 Sb. z 2. 8. 1945. V § 1 nalezneme: *„Českoslovenští státní občané národnosti německé nebo maďarské, kteří podle předpisů okupační moci nabyli státní příslušnosti německé nebo maďarské, pozbyli dnem nabytí takové státní příslušnosti československého státního občanství. Ostatní českoslovenští státní občané národnosti německé nebo maďarské pozbývají československého státního občanství dnem, kdy tento dekret nabývá účinnosti. Tento dekret se nevztahuje na Němce a Maďary, kteří se v době zvýšeného ohrožení republiky [...] přihlásili v úředním hlášení za Čechy nebo Slováky. Češi, Slováci a příslušníci jiných slovanských národů, kteří se v této době přihlásili za Němce nebo Maďary, jsouce donuceni nátlakem nebo okolnostmi zvláštního zřetele hodnými, neposuzují se podle tohoto dekretu jako Němci nebo Maďaři,*



*schválí-li ministerstvo vnitra osvědčení o národní spolehlivosti, které vydá příslušný okresní národní výbor [...] po přezkoumání uvedených skutečností.“ (Ústavní dekret č. 33/1945 Sb.)* V § 2 se pak hovoří o osobách, které se buď zúčastnily boje nebo byly vězněny a týrány či byly příslušníky vojenských jednotek. Těm by mělo zůstat občanství zachováno. Pokud ne, mohli si podat do šesti měsíců žádost o přezkoumání. Zajímavá je i úprava občanství manželek a nezletilých dětí. Ta má být posuzována zvlášť, ale pokud možno blahovolně, zejména jedná-li se o manželky a děti československých občanů. § 5 pak odepírá státní příslušnost těm Čechům a Slovákům, kteří se dobrovolně přihlásili k občanství německému nebo maďarskému.

Košický vládní program měl propracován i systém potrestání lidí, kteří šli s nacistickým režimem proti antifašistům a vlastencům. Zajímavé je, že se postih týkal i prezidenta Háchy a členů vlády. Podle Programu vlády Národní fronty Čechů a Slováků v obrazech (1945) byli souzeni za velezradu pro podpis Mnichovské dohody. Byly zřizovány mimořádné soudy, které se staraly o souzení německých a maďarských nacistů, ale také zrádců a kolaborantů z řad Slováků a Čechů. O významných nebo závažných přečinech rozhodoval Národní soud. S tímto krokem souvisel i zákaz fašistických stran a organizací, ale také zrušení domácích politických stran, které se za německé okupace stavěly proti zájmům čs. státu. Týkalo se to strany Národního sjednocení, strany agrární a živnostenské. Na Slovensku pak těch, které byly v roce 1938 včleněny do ľudové strany.

S postihy vedenými proti zrádcům, kolaborantům, Němcům a Maďarům souvisí i konfiskace jejich majetku. V květnu 1945 byly na majetek zrádců a nepřátel uvaleny národní správy. Ty mohly být použity i v případě, kdy byl majetek opuštěn nebo byl ohrožen plynulý chod podniku. Národní správy ovšem představovaly značné provizorium, proto byl už v červnu 1945 konfiskován zemědělský majetek zrádců a nepřátel. Hlavním byl ovšem prezidentský dekret č. 108 Sb. z 25. října 1945, který rozhodl o konfiskaci majetku pod národní správou bez možnosti náhrady. S takto získaným majetkem bylo možno naložit jen dvěma způsoby – znárodnění nebo reprivatizace.

*„Vláda požene s veškerou rozhodností před soud zrádce z řad bankovních, průmyslových a zemědělských magnátů, kteří za německé nadvlády pomáhali v bankovních, průmyslových, obchodních, zemědělských podnicích a hospodářských organizacích všeho druhu německému drancování a německému vedení války,“ (Program vlády Národní fronty Čechů a Slováků v obrazech, 1945, s. 23).* Na uvedeném citátu jasně vidíme, že Košický

vládní program pamatoval i na hospodářské zločiny, dají-li se tak nazvat. Vláda rovněž chtěla převést bankovní a úvěrovou politiku, klíčové průmyslové závody, přírodní a energetické zdroje a pojišťovnictví pod výhradní správu státu. Nezapomínala ale i na podporu živnostníků, soukromých podnikatelů nebo družstev či podporu vzniku odborů a závodních výborů jako zástupců zájmů zaměstnanců.

Otázka zahraniční politiky, tedy další oblast Košického vládního programu, se neodvíjela zcela podle představ prezidenta Beneše a demokratických stran. Země se obnovovala v podmínkách strachu z další německé agrese, ale také Mnichovské dohody. Československo sice mělo zájem o spolupráci i se západními zeměmi, ovšem západem po Mnichově prosazovaná politika appeasementu<sup>1</sup> nebyla zapomenuta. Logická tedy byla užší orientace na východní země a na Sovětský svaz. Byly domluveny přátelské vztahy a komunistická strana začala prosazovat svou vizi Československa jako mostu mezi východem a západem Evropy. Vláda spoléhala na sovětskou podporu při odsunu Němců, obnovení předmnichovských hranic či při řešení problémů s Maďary. Jako odměna bylo přislíbeno řešení otázky Zakarpatské Rusi. „*Vláda si přeje, aby otázka tato byla vyřešena podle demokraticky projevené vůle karpatsko-ukrajinského lidu, v plném přátelství mezi Československem a Sovětským svazem a jest přesvědčena, že tomu tak skutečně bude,*“ (Program vlády Národní fronty Čechů a Slováků v obrazech, 1945, s. 19). De facto bylo přislíbeno odstoupení tohoto území ve prospěch Sovětského svazu.

Specifická situace nastala při řešení poválečných hranic s Poláky, což byl další z územních problémů Československa. Dne 9. května 1945 byla sice obnovena československá správa těšínského území zabraného v roce 1938 Polskem, ale to ještě nebyl konec. Na začátku června obsadila československá tanková brigáda s podporou sovětské armády čtrnáct obcí na Ratibořsku, v oblasti německého Slezska, ale za pět dní se opět stáhla na československé hranice a zaujala obranné postavení. Tuto akci je možno chápat jako počátek československo-polského roztržky, která došla až na pokraj lokálního válečného konfliktu. Dne 17. června 1945 „*polská vláda předala československé vládě ultimátum požadující stažení všech československých jednotek z území mimo předmnichovské československé hranice, a to do 12 hodin 18. června.*“ (Žáček, 2004, s. 362) Československá armáda dostala rozkaz nepouštět se s Poláky do boje, to se ovšem změnilo hned 21. června, kdy byl vydán rozkaz o obraně hranic, samozřejmě v případě nutnosti. V únoru 1946 navrhlo

---

<sup>1</sup> Politika appeasementu – snaha o udržení míru za každou cenu. Specifická právě pro období před druhou světovou válkou, kdy západní mocnosti ustupovaly nárokům Adolfa Hitlera, aby nepřišel další válečný konflikt.

Polsko, v rámci společných jednání, výměnu území Těšínska za Kladsko, Hlubčicko a Ratibořsko. Tento návrh československá vláda nepřijala zejména pro rozdílnou industriální úroveň území. Celý spor se podařilo definitivně vyřešit až v roce 1959, kdy vstoupila v platnost československo-polská dohoda o vytýčení hranic.

Vrátíme-li se zpět do roku 1945, musíme konstatovat, že v intencích strachu z dalšího vývoje, případně opakované agrese, byla budována nová armáda, jejíž rychlé využití dokumentuje i vzniklá situace na československo-polských hranicích. Při tomto procesu byly prosazovány sovětské vzory. Sice se nebylo čeho obávat ze strany Německa, které bylo zničeno a vyčerpáno válkou, ale Polsko zahrozilo docela silně.

Průcha (2009) také uvádí, že Košický vládní program obsahoval, kromě řešení mnoha jiných otázek, které už byly zmíněny, i jakési obsahové vymezení zásad politiky v budoucnu. Národní fronta Čechů a Slováků měla sloužit jako prostor pro spolupráci politických stran a dalších organizací. Po ustavení Prozatímního národního shromáždění (PNS), jako orgánu státní moci, mělo dojít k přípravě voleb do jednokomorového Ústavodárného národního shromáždění a v budoucnu se měly konat i volby do národních výborů, které vykonávaly státní a veřejnou správu. Nutno podotknout, že první poválečné volby se konaly už v květnu 1946.

Do doby, než vzniklo PNS se veškerá legislativní nařízení nadále vyhlášovala formou prezidentských dekretů. Ty před vyhlášením projednávala na zasedáních i tehdejší vláda. Prozatímní národní shromáždění bylo prvním poválečným zákonodárným orgánem, bylo zvoleno nepřímo v říjnu 1945 na zemských sjezdech národních výborů. PNS mělo 300 členů, z toho 100 zástupců Slováků. Politické strany, které v té době existovaly, získaly každá v PNS padesát křesel. Platila také podmínka, že kdo se chtěl do PNS dostat, musel být zařazen na kandidátce některé z politických stran.

I přes takto spravedlivé rozdělení křesel je třeba si uvědomit, že KSČ a KSS získaly v součtu 100 křesel v PNS. Nezapomínejme ani na obsazení ministerstev, kde byly tyto strany zastoupeny na důležitých postech. Rovněž průběh jednání a následná podoba Košického vládního programu nahrávala levicově orientovaným stranám. *„Komunistická strana postupovala v koncipování vládního programu a později při jeho uskutečňování nejaktivněji. Nesocialistické strany zaujímaly převážně obranné pozice; dařilo se jim spíše mírnit požadavky KSČ než jasně formulovat a prosazovat vlastní představy.“* (Průcha, 2009, s. 69)

Jak již bylo několikrát naznačeno, komunistická strana ovlivňovala hospodářskou politiku nejsilněji ze všech, zejména pak po přijetí Košického vládního programu. To, podle Průchy (2009), znamenalo výrazný posun v jejím postavení na politické scéně a ve vnímání lidí oproti minulosti. Velkou výhodou, která úspěchu bezesporu pomohla, bylo i to, že byla strana pevně zakotvena v obou částech republiky. *„Členská základna KSČ se v českých zemích rozšířila od května do prosince 1945 z 37 tisíc na 826,5 tisíc a spolu s KSS přesáhla milion osob.“* (Průcha, 2009, s. 70).

Komunistické straně rovněž nahrával fakt, *„že významná část obyvatelstva spojovala perspektivu Československa s přechodem k socialismu,“* (Průcha, 2009, s. 70). To mělo za následek i značnou radikalizaci členů zbývajících politických stran či nestraníků.

Připomeňme i další důležitá fakta při obnově válkou zničeného hospodářství. Osvobozenému území Československa pomohla výrazným způsobem zejména mezinárodní organizace UNRRA. Dělo se tak na základě dohody z 26. února 1945. Pomoc této organizace směřovala zejména materiálním směrem. Cenné byly dodávky potravin (obilí, mouky a dalších), pohonných hmot, dopravních prostředků, rudy, textilu a zdravotnických potřeb. Československo na oplátku přispělo této akci hlavně svým cukrem, který organizace přerozdělila do jiných potřebných zemí.

Ještě za doby působnosti londýnské exilové vlády se Československo účastnilo jako zakládající člen vzniku několika významných mezinárodních organizací. Jmenujme například Organizaci spojených národů (OSN), která působí dodnes. V hospodářské oblasti to byla již zmíněná organizace UNRRA, Mezinárodní potravinářská a zemědělská organizace, Mezinárodní měnový fond a Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj. Všechny jmenované organizace nabyly světového významu a dělaly Československu dobré jméno v zahraničí. Tedy alespoň do února 1948. Pak jsme například z Mezinárodního měnového fondu vystoupili.

Československo se rovněž podílelo na znovuoobnovení organizací, které už fungovaly před válkou. Jako příklad jmenujme Mezinárodní organizaci práce.

## **2.2 Měnová reforma v roce 1945**

*„Ve znaleckém posudku v procesu s K. H. Frankem – zastupujícím „říšským protektorem“ a hlavním představitelem nacistického násilí u nás – byly měnové škody*

*způsobené našemu hospodářství jen na území českých zemí odhadnuty částkou 135 mld. Kč.“* (Vencovský, 1993, s. 397)

*„O tom, že bude nezbytné provést po skončení druhé světové války důkladnou měnovou reformu, nebylo pochyb. Šlo jednak o vyřešení přebytku inflační kupní síly jako důsledku nejen obvyklého financování válečných výdajů, ale i peněžního vykořisťování okupovaných českých zemí ze strany „německé říše“, jednak o odstranění peněžního chaosu, který vládl na území osvobozeného Československa v květnu 1945.“* (Vencovský, 1993, s. 397)

### **2.2.1 Příprava měnové reformy v exilu**

Přípravou měnové reformy se zabývalo ministerstvo financí. Toto ministerstvo bylo ustaveno hned na počátku působení londýnské exilové vlády a ministrem financí se stal dr. Ing. Eduard Outrata, který se výrazným způsobem zasloužil o financování československého zahraničního odboje. Pod správu tehdejšího ministerstva financí podléhala i Spořitelna československého vojska v zahraničí a také dvě pobočky bývalých československých bank, působících v Londýně a New Yorku, které zůstaly i ve válečných poměrech otevřeny. Šlo o Pražskou úvěrovou banku a Anglo-československou banku, u nichž si pak jednotlivá ministerstva zřídila své účty a právě odtud byl financován i už zmíněný československý odboj.

Prvotním úkolem ministerstva bylo zajištění financování Prozatímního státního zřízení ČSR v cizině. Dalším důležitým úkolem bylo sestavování rozpočtu pro dané období. A v neposlední řadě také příprava měnové reformy.

Ovšem před začátkem úvah o měnové reformě došlo ke vstupu Sovětského svazu do války. To vlilo novou naději do myšlenek prezidenta Beneše, který předpokládal, že válka skončí už v roce 1943. Rozhodl se proto jednat a stanovit nový vládní program, v jehož rámci byl dr. Outrata jmenován ministrem s pověřením spravovat obchod, průmysl a živnosti. Na postu ministra financí jej nahradil JUDr. Ladislav Feierabend, československý právník a významný národohospodář, ale také člen odbojové organizace Politické ústředí, kterému se na poslední chvíli, v roce 1940, podařilo utéct z Protektorátu. Měl bohaté zkušenosti z různých hospodářských organizací a společností už z dob první republiky, rovněž v politice nebyl žádným nováčkem, což bylo pro něj i prezidenta Beneše velkým kladem.

Příprava měnové reformy ležela, jak již bylo řečeno, velkou měrou na bedrech ministerstva financí. To však nebylo ovšem jedinou složkou exilové vlády, která otázku nové

měny řešila. Do značné míry se na organizaci podílelo i v té době nově zřízené ministerstvo pro hospodářskou obnovu a pod ministerstvo zahraničí spadající „hospodářská služba“.

Hospodářská služba sledovala vývojové tendence v Protektorátu, snažila se mapovat hospodářskou situaci obsazeného území a sbírat informace o německých hospodářských zásadách. Rovněž monitorovala dění na mezinárodní půdě a sledovala hospodářské vývojové tendence ve světě. V neposlední řadě se pokoušela reflektovat i reakce tisku a hospodářských organizací na různé koncepce a názory. Němečková (2008) uvádí, že hospodářská služba sehrála jednu z klíčových rolí při získávání informací, které později ovlivnily koncepci měnové obnovy na osvobozeném území.

Péčí o měnu bylo ale hlavně pověřeno exilové ministerstvo financí. To se snažilo sbírat informace od emigrantů, odbojových skupin a obchodníků cestujících po světě, zkoumalo také protektorátní rozhlasové vysílání, publikace a noviny, monitorovalo měnový vývoj na ostatním území Evropy a podle něj se snažilo analyzovat měnové poměry v Protektorátu. V neposlední řadě se zaměřovalo i na měnový a hospodářský vývoj Německa a Maďarska jako okupantů Československé republiky. Odhad měnových poměrů na území Československa ovšem nebyl jednoduchou záležitostí. *„Zpočátku bylo minimálně přímých zpráv ze Slovenska a Podkarpatské Rusi, což značně zkreslovalo obraz o vývoji měnového hospodářství v těchto částech bývalého československého státu. Také se muselo počítat s různorodou spolehlivostí a přesností zpráv.“* (Němečková, 2008, s. 56).

Starost o přípravu měnových opatření svěřil doktor Feierabend téměř ihned po svém nástupu do rukou nově zřízeného finančního a měnového odboru. Do jeho čela jmenoval prezident, na žádost ministra financí a i přes svůj původní odpor, právníka a ekonoma JUDr. Jana Viktora Mládka, mladého poručíka, který do té doby sloužil u československé ozbrojené jednotky ve Velké Británii. Němečková (2008) uvádí, že s odstupem času se tento krok ukázal jako velice šťastný.

První náznaky úvah o měnové reformě se objevily překvapivě v Protektorátu. Určité kruhy odboje ji považovaly za nevyhnutelnou, a proto se obrátily na londýnskou exilovou vládu. V Londýně už ovšem, pod vlivem válečných událostí, běžely úvahy o obnově hospodářských poměrů, s čímž přirozeně souvisela i obnova měny. Jak se ale ukázalo, problém nebyl tak zcela jednoduchý, jak se na první pohled mohlo zdát. Nikdo totiž nevěděl, kdy přesně válka skončí a ani to, jakého rozsahu škod a devastace bude dosaženo.

Bylo tedy jasné, že k měnové reformě dojde. V první řadě se ovšem musely vyřešit čistě technické otázky tisku nových platidel, s jejichž přípravou neměl na ministerstvu financí nikdo žádné praktické zkušenosti. „*Proto jedním z prvních počinů oddělení bylo zjistit a kontaktovat některého měnového odborníka ve Velké Británii, s nímž chtěl ministr konzultovat své představy o zavedení nové měny v poválečném Československu a od něhož také očekával pomoc ve formě konkrétních návrhů na požadavky, které by měla splnit tiskárna pověřená tiskem nových československých platidel.*“ (Němečková, 2008, s. 58). Britským odborníkem se nakonec stal K. A. Brazdzionis, kterého ke spolupráci přizval Dr. Mládek. K. A. Brazdzionis mimo jiné „*doporučil zabezpečení platidel proti padělání použitím speciálního bankovkového papíru s vodoznakem nebo s hedvábnými vlákny a vlastní tisk vyšších hodnot ještě ochránit hlubotiskem.*“ (Němečková, 2008, s. 58).

Britský odborník také doporučil, aby československá exilová vláda začala s tiskem bankovek co nejdříve, čímž upozorňoval na fakt, že s blížícím se koncem války bude zájem o tisk peněz ze strany jiných exilových vlád vzrůstat a již nyní jsou problémy se zásobami papíru, dopravou a dalšími věcmi. Ministerstvo financí muselo tedy jednat rychle. Nejprve zadalo nezávaznou poptávku na tisk peněz britským tiskárnám cenin. Byla to tiskárna Waterlow and Sons, Ltd., tiskárna Thomas de la Rue and Co, Ltd. a tiskárna Brandbury, Wilkinson and Co, Ltd. Nutno zmínit, že tiskárna Thomas de la Rue se na československou vládu obrátila se svou nabídkou již mnohem dříve. Tenkrát se ovšem ještě o měnové reformě příliš neuvažovalo.

Nyní zbývalo vyčkávat, jaké nabídky vládou oslovené tiskárny zašlou. Rovněž byla zaslána výzva k podání nabídky do USA, konkrétně tiskárně, která tiskla některé z bankovek již v době první republiky. Počítalo se také s tím, že americké tiskárně bude zadána ražba nových mincí. Z USA ovšem přišlo zcela zamítavé stanovisko.

Během čekání bylo třeba vyřešit technické nároky na tisk platidel, jejich výtvarnou podobu a také hodnoty jednotlivých emitovaných platidel. Další otázkou bylo krytí nové měny. Zlaté krytí nepřicházelo kvůli ukradení československých zásob zlata Němci v úvahu. Bylo tedy rozhodnuto, že nová platidla budou státovkami, protože na státovkách se neuvádí ani datum uvedení do oběhu, ani věta o krytí zlatem. K tomuto rozhodnutí vedl i fakt, že zakládat cedulový ústav mimo republiku by bylo zbytečně složité.

Další, jen na první pohled jednoduchou, záležitostí bylo rozhodnutí o jazykovém provedení a textové podobě platidel. Nikdo totiž nevěděl, jaké národnosti se na území

osvobozené republiky budou vyskytovat a jak bude vlastně republika vypadat. Nakonec londýnská vláda rozhodla, že státočky v hodnotách 10, 50 a 500 budou po jazykové stránce slovenské, ostatní české. Jako jednotka platidla byla určena koruna československá, zkratka Kčs. Text na státočkách byl kvůli válečným podmínkám a nejasnostem zjednodušen.

Hodnoty nových platidel „*se počínaly odvíjet od hodnoty 5 a pokračovaly 10, 20, 50, 100, 500 a 1000 se záměrem vydat nižší hodnoty 2 a 1 až doma, nebo je razit jako mince.*“ (Němečková, 2008, s. 59) Ražba mincí však ztroskotala na zamítavém stanovisku americké strany, proto se exilová vláda rozhodla odložit ražbu mincí nízkých hodnot na později s tím, že toto rozhodnutí nemůže nijak ohrozit provedení reformy.

„*Ani v obtížných exilových podmínkách nebyla opomenuta výtvarná úroveň peněz.*“ (Průcha, 2009, s. 110) Pětikoruna a desetikoruna byly vyvedeny v ornamentální výzdobě. Vyšší hodnoty pak měly na aversu<sup>2</sup> významné české a slovenské osobnosti, které se stále uctívaly, byly pro národ symboly státotvornosti či byly jejich myšlenky stále aktuální (T. G. Masaryk, M. R. Štefánik, K. H. Borovský a mnozí další). Na reversní stranu<sup>3</sup> státoček pak byly umístěny historické a přírodní památky (Hradčany, Malostranská věž a další). Nebylo zanedbáno ani barevné provedení a s tím související rozměry platidel. Zde byl postup vzestupný, tedy nejmenší rozměry měla pětikoruna a největší tisícikoruna. V březnu 1942 byl plán tisku státoček zcela dokončen a předán osloveným anglickým tiskárnám.

„*Bylo vyrobeno 376 milionů kusů státoček s celkovou nominální hodnotou 24, 8 mld. Kčs.*“ (Vencovský, 2005, s. 122) Tisk byl dokončen v dubnu roku 1943 a muselo se začít řešit, kam se peníze do konce války schovají tak, aby nedošlo ke krádeži nebo poškození bombardováním. I zde vypomohla tiskárna Thomas de la Rue, která nabídla prostory svého skladu s trezory poblíž Bristolu. Zde byly československé státočky uloženy „*v 3 500 bednách a v druhé polovině září 1945 dopraveny letecky do Prahy.*“ (Vencovský, 1993, s. 398)

Exilová londýnská vláda začala ke konci roku 1943 uvažovat i o možných komplikacích měnové reformy či brát v úvahu různé možné eventuality. Jako příklad můžeme uvést to, že bylo známo, že na území bývalého Československa obíhá hned několik měn a počítalo se s tím, že se objeví ještě i měny osvobozujících vojsk. Bylo tedy třeba řešit možný zmatek. Vláda se proto rozhodla zadat dodatečný tisk kolků, kterými by označila ihned po

---

<sup>2</sup> Avers – zde přední strana platidla.

<sup>3</sup> Reversní strana platidla – zde zadní strana platidla.



osvobození platící bankovky. Tím chtěla omezit možný příliv dalších marek na naše území. Mohly by totiž situaci ještě zhoršit.

Dalším krokem bylo rozhodnutí z roku 1944 o tom, že se nejprve vytvoří dvě oddělené měnové oblasti, a to česká a slovenská. Existovaly totiž podložené informace, že hospodářská situace na obou územích byla nesrovnatelná. Vláda chtěla nejprve tento nepoměr nějak vyřešit a znát alespoň přesné informace, které bylo možno získat až po úplném osvobození.

V roce 1944 bylo rovněž jasné, že naše území osvobodí převážně sovětská armáda. Proto bylo rozhodnuto, že pro určité korigování přílivu invazních platidel sovětské armády budou vytištěny poukázky, které vojsko dostane a které budou platit na území Podkarpatské Rusi, Slovenska a osvobozených českých zemí. Po domluvě londýnské a moskevské exilové vlády s představiteli sovětského Ruska byl tisk poukázek zadán sovětské tiskárně. Londýnská vláda rozhodla, že poukázky v hodnotě 5, 500 a 1000 budou mít český text a poukázky s hodnotou 20, 100 a 1 koruna budou potištěny slovenským textem. *„Skutečně bylo s tiskem okamžitě započato, ale nikoliv podle instrukcí londýnského ministerstva financí. Poukázky byly tištěny pouze v jazyce českém, ruském a ukrajinském, což bylo pro budoucí obnovu československého státu nepřijatelné.“* (Němečková, 2008, s. 65) Němečková (2008) v tomto spatřuje pokus o podrývání respektu londýnské vlády a také pokus o to, aby se zabránilo přebrání moci v osvobozeném státě právě londýnskou vládou.

Po nesouhlasu exilové londýnské vlády bylo přikročeno k tisku poukázek, které byly z jedné strany české, z druhé slovenské. Drobným textem pak byly označeny hodnoty i v ruském a ukrajinském jazyce. Sice znělo zadání tisku na určitou objemovou hodnotu poukázek, ale podle poválečných informací si sovětská vláda tvořila dotisky dle svých potřeb.

Vrátíme-li se zpět k rozpracování přípravy měnové reformy, musíme podle Vencovského (2005) konstatovat, že již počátkem roku 1944 byly položeny její konkrétní obrysy. Byly připraveny návrhy prezidentských dekretů, ošetřeno nakládání s cennými papíry a nastíněny konkrétní rozměry a průběh samotné reformy.

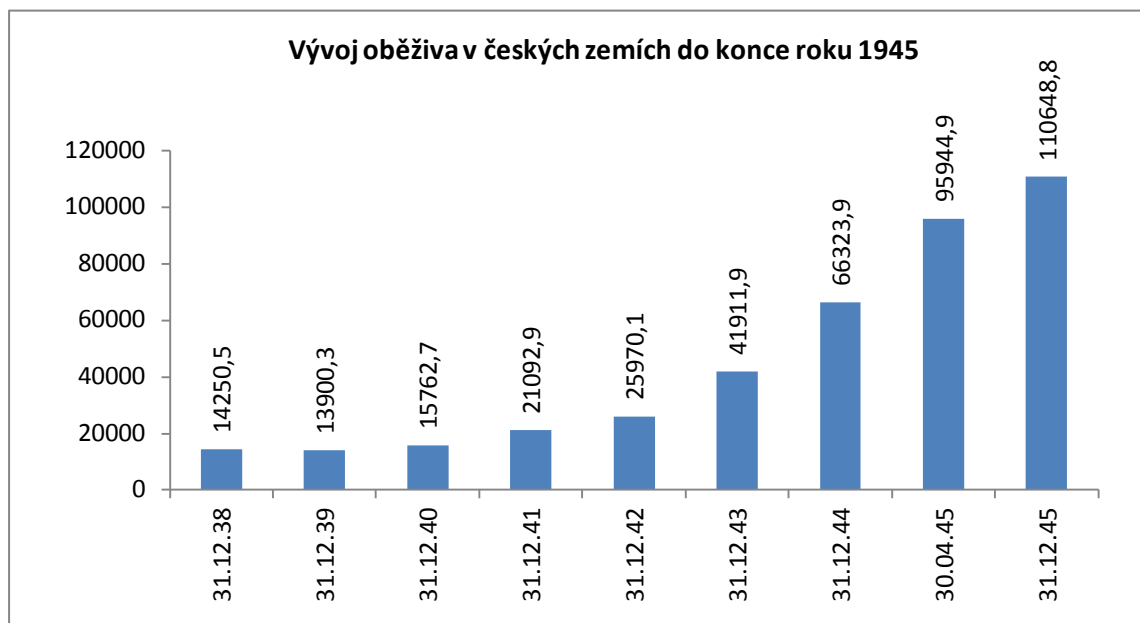
### **2.2.2 Průběh měnové reformy na osvobozeném území**

První měnová opatření mohla být uskutečňována až v momentě, kdy byla osvobozena alespoň část území Československé republiky. Osvobozování našeho území začalo od východu sovětskou armádou. Jako první byla osvobozena Podkarpatská Rus v roce 1944 a na

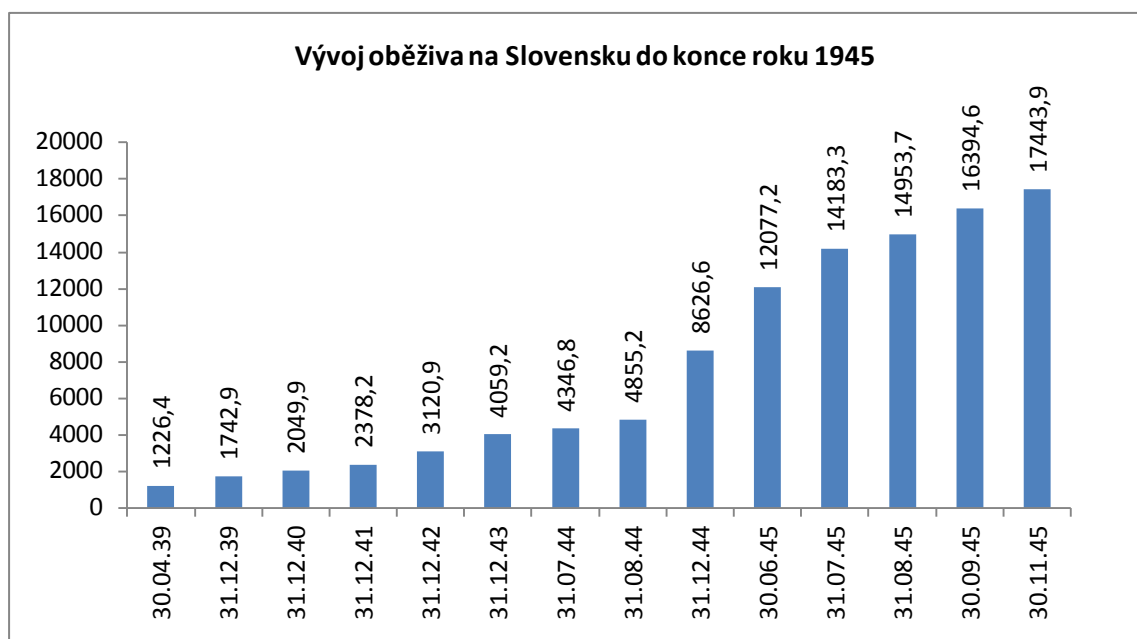
jejím území začala velice záhy působit část vládních zmocněnců, kteří se snažili nejprve usměrnit poválečný chaos a až pak aplikovat vládou připravená opatření.

Vraťme se ale nejprve do obecnější roviny. Je třeba si uvědomit, že na území Československé republiky obíhal velký objem inflačního oběživa, což bylo třeba řešit právě měnovou reformou. Po osvobození se na území státu nalézaly protektorátní a slovenské koruny, maďarské pengő, polské zloté a říšskoněmecké marky. Nutno rovněž zdůraznit, že každá měna měla odlišný kurz a patřila pod jinou emisní politiku, což způsobovalo velký zmatek. Odborný pořad Českého rozhlasu, který lze nalézt v rubrice Historie ze dne 1. listopadu 2010, také uvádí, že lidé v nadšení z osvobození začali v obchodech nakupovat za předválečné československé koruny. Kromě plnohodnotných měn připomeňme ještě poukázky tisknuté pro potřeby osvobozujících vojsk a také občasný výskyt platidel států, odkud vojska pocházela (rubly, dolary).

Rozsáhlý problém působilo také velké množství oběživa. Z těchto důvodů stoupala inflace a peníze neměly žádné hodnotové krytí. Vývoj množství oběživa ukazují následující grafy. Jednotkou v obou grafech jsou miliony.



Graf 1: Vývoj oběživa v českých zemích do konce roku 1945; Němečková (2008, s. 164)



**Graf 2: Vývoj oběživa na Slovensku do konce roku 1945; Němečková (2008, s. 165)**

Oba grafy vystihují vývoj oběživa v důsledku vedení válečného hospodářství Říše. Na grafu zobrazujícím situaci v českých zemích jsou patrná hospodářská opatření Říše, například povinnost přijímat marku, která pak byla z oběhu eliminována Národní bankou pro Čechy a Moravu, „*která je však nesměla znovu emitovat; vyměňovala je za koruny a odváděla Německé říšské bance do Berlína – bez jakékoliv protihodnoty.*“ (Vencovský, 2003, s. 95) Tím se prakticky neustále zvyšoval objem oběživa, čemuž se nedalo nijak zabránit.

Na Slovensku byla situace trochu jiná, což je z grafu rovněž patrné. Objem oběživa se zde zvyšuje až ke konci války a dramaticky narůstá v době osvobození. Němci se snažili vytěžit ze slovenského hospodářství maximum a v době, kdy k tomu ještě měli příležitost.

Již výše bylo řečeno, že osvobozování území Československé republiky probíhalo zejména od východu. S tím souvisí i fakt, že měnová opatření, která později vyústila v měnovou reformu, musela rovněž začít působit nejdříve na východě. První na řadě byla tedy Podkarpatská Rus, kde již od roku 1944 působil vládní delegát, a také někteří zástupci vlády. Zde si rovněž své první uplatnění našel i Český měnový úřad (ČMÚ), který byl založen pro uklidnění a prvotní korigování měnové situace. ČMÚ vedl dr. Karel Czesaný, jeden z úředníků exilového ministerstva financí. Působení ČMÚ spočívalo ve dvou krocích, které obsahovala koncepce měnové reformy.

Nejprve bylo třeba oddělit československé oběživo od maďarského. Dělo se tak pomocí výměny a kolkování. Pro výměnu byly používány korunové poukázky, které vydával

ČMÚ. Výměna pengö za koruny byla provedena v kurzu 1 : 1 a ve výši 300 korun na jednu osobu. Kolkovány pak byly zejména střední a vyšší hodnoty oběživa, vysoké hodnoty se začaly stahovat z oběhu a oproti tomu ty nejnižší se v oběhu ponechávaly. Nepočítalo se ani s jejich kolkováním. Nutno zmínit, že část oběživa, která byla ke kolkování nebo výměně předložena, byla zadržena. Jeho vlastníci dostali místo něj potvrzení o uložení částky u některého z peněžních ústavů. „*Účelem této transakce bylo odčerpání kupní síly, jež se jevila přebytečná při zjištěné cenové a mzdové hladině,*“ (Němečková, 2008, s. 73).

Druhý krok spočíval v okamžité kontrole pohledávek a závazků obyvatel, firem, ale i zástupců veřejné správy. Prikazoval jejich urychlený soupis, čímž bylo zamýšleno dosáhnout jakéhosi bilančního obrazu a fakticky to částečně omezilo působnost peněžních ústavů.

Němečková (2008) ovšem uvádí, že z dobové korespondence londýnské vlády vyplývá, že situace nebyla vůbec jednoduchá. Lidé totiž odmítali drobné hodnoty pengö užívat a raději přijímali rubly. Tím se do oběhu dostávala další „nevítaná“ měna. Situaci ještě v negativním slova smyslu napomáhali Rusové, kteří měli o území Podkarpatské Rusi zájem už během osvobození.

Delegáti tedy na konsolidaci poměrů prakticky rezignovali s tím, že se situace vyřeší až v době míru. Dalším místem působnosti zástupců vlády bylo Slovensko. Nejprve to bylo na konci ledna 1945 město Trebišov, o týden později už osvobozené Košice. Na Slovensku byla situace mnohem snazší, příznivější a přehlednější než na Podkarpatské Rusi, lidé zde byli ochotnější přijímat nová vládní opatření. Vše tedy mohlo probíhat, jak bylo ještě v exilu plánováno.

Byl zaveden princip vyplácení mezd, platů a plateb za rekonstrukční práce v korunových poukázkách. „*Genialita jejich užití tkvěla v myšlence, že mohou být použity na všech územích válkou rozrušeného Československa a vyměňovány v poměru k lokální měně 1 : 1,*“ (Němečková, 2008, s. 75). Dále je uvedeno, že takto se dosáhlo částečně přirozenou cestou omezení objemu oběživa a usnadnilo to pozdější sjednocení měny.

V otázce říšskoněmecké marky bylo Národní bankou pro Čechy a Moravu vydáno 28. dubna 1945 nařízení, které zamezilo přijímání marek od soukromníků a už 10. května téhož roku byla marce odňata funkce zákonného platidla. Na území Protektorátu se začaly marky do 14. června vyměňovat a zadržovat v poměru 1 : 10 protektorátním korunám na vázané účty. Tím byly prakticky staženy z oběhu. Nařízení se ovšem nedotýkalo pohraničí,

kde byla marka stažena z oběhu až v srpnu, aby nebyla narušena plynulá hospodářská obnova území.

Jak je patrné, nejprve směřovala reformní opatření k eliminaci cizích měn v oběhu a hned na to navazovala likvidace poukázek. Vše bylo nahrazeno protektorátními českými korunami na území bývalého Protektorátu a okolkovanými slovenskými korunami na území Slovenska. V červenci a srpnu byla rovněž obnovena platnost některých předválečných bankovek a mincí. Tímto krokem byly de facto vytvořeny dvě měnové oblasti, mezi kterými platil kurz 1 : 1, to ale neznamenal, že měny byly platidlem na druhém území. Na slovensko-moravském pomezí byly zachovány celnice a registroval se pohyb zboží z jedné části státu do druhé. „Přes hraniční“ platby se prováděly pomocí speciálního zúčtovacího systému. Důvodem k opatření byla *„odlišná hladina cen v západní a východní části státu. Na Slovensku byly úřední ceny o 30 až 50% vyšší než v českých zemích,“* (Průcha, 2009, s. 111).

Hospodářští historikové Šouša a Šůla uvádějí, že 20. září 1945 bylo převezeno prvních 600 beden s bankovkami z Londýna do Prahy. Byly uschovány v trezoru Ústředního svazu průmyslu a následně použity jako nové platidlo po provedení měnové reformy.

V říjnu roku 1945 bylo vydáno mnoho důležitých rozhodnutí a dekretů prezidenta republiky, jako například Dekret č. 91/1945 Sb. nebo Dekret č. 92/1945 Sb., které přímo souvisejí s měnovou reformou, případně se týkají stabilizace peněžních poměrů pro budoucnost. Vencovský (2003) rozděluje provedení měnové reformy do šesti pilířů.

Prvním z nich je dekret prezidenta republiky č. 91/ 1945 Sb. vydaný 19. října. Ten k 1. listopadu 1945 vyhláší jako jednotnou měnu na celém území osvobozené Československé republiky československou korunu – Kčs, která měla plně nahradit do té doby obíhající protektorátní a slovenské koruny, a to v poměru 1 : 1. Dekret rovněž nařizoval výměnu pouze do výše 500 Kčs na jednu osobu, což se ovšem netýkalo podniků. Těm byly vyměňovány peníze podle jejich hospodářských potřeb. Do oběhu byla nová měna uvedena v hodnotě 19 mld. Kčs. Nahradila původní měnu v objemu 124 mld. Kčs. Do praktického užívání se tak dostala platidla vytištěná v Londýně, ale také dvě další hodnoty - státočka v hodnotě 100 Kčs a bankovka v hodnotě 1000 Kčs. Obě byly rychle připraveny a v Praze vytištěny pro potřeby reformy.

Druhý pilíř představoval dekret č. 95/1945 Sb., jímž bylo nařízeno přihlásit všechny životní pojistky, cenné papíry a vklady, či jiné pohledávky u peněžních ústavů. Vše i

s hotovostí složenou u peněžních ústavů bylo sepsáno a prohlášeno za vázané. Tím byla zablokována veškerá inflační kupní síla. Celkový objem vázaných vkladů byl 258 mld. Kčs, a to ke konci roku 1945. S tímto také souvisí porušení anonymity vkladů učiněných před 1. listopadem 1945. Zde je na místě dodat, že přírůstek objemu úspor mezi léty 1938-1945 byl zhruba 53 mld. protektorátních korun. Primární prostředky na běžných účtech pak dosáhly přírůstku zhruba 20 mld. protektorátních korun. Hlavním účelem zmíněného opatření bylo zprůhlednit „rozložení držby přihlášených peněžních nároků,“ (Němečková, 2008, s. 104). To následně sloužilo jako pomoc k vyměření daní a dávek. Druhým důvodem bylo i to, že se dal snáze odhalit majetek zrádců, kolaborantů, Němců a Maďarů.

Třetí pilíř souvisel s úpravou cenových poměrů. Jak již bylo řečeno výše, cenové hladiny na obou územích republiky se značně lišily. Došlo tedy k jejich sjednocení a zároveň k navýšení cenové hladiny zhruba o trojnásobek oproti předválečné úrovni. S tímto krokem souvisela i nutná úprava mzdových poměrů a starobních důchodů.

Od 1. listopadu 1945 platil rovněž nový kurz koruny československé k zahraničním měnám. Jeho základem bylo porovnání „vnitřních cen s cenami předních západních velmocí (v USA, Velké Británii, Švýcarsku a Švédsku),“ (Vencovský, 2003, s. 113). A podle učiněných srovnání byl stanoven kurz k americkému dolaru na úrovni 1 USD = 50 Kčs. Z kurzu byl následně odvozen i zlatý obsah nové měny. Ve čtvrtém pilíři bylo ještě uvedeno, že kurz byl nahlášen Mezinárodnímu měnovému fondu. „Byl to kurz reálný a v tomto kurzu se prováděly všechny peněžní transakce s cizinou.“ (Vencovský, 2005, s. 123)

Pátý pilíř zahrnoval vstup Československé republiky k Mezinárodnímu měnovému fondu a Mezinárodní bance pro obnovu a rozvoj. Vše bylo schváleno a členství v těchto organizacích obnoveno 18. prosince 1945 na zasedání Prozatímního národního shromáždění. Byly tak jen potvrzeny Bretton–woodské dohody, podepsané exilovou vládou již v roce 1944.

Poslední, šestý pilíř, upravoval ustavení Národní banky Československé (NBČS) podle dekretu č. 139/1945 Sb., na jehož základě byla od 26. listopadu NBČS centrální emisní bankou. Slovenská národní banka se tímto okamžikem stala oblastním ústavem NBČS a protektorátní Národní banka pro Čechy a Moravu byla přejmenována na zřízenou NBČS.

Samotné fyzické provedení reformy se neobešlo bez drobných problémů. Prvním z nich bylo to, že ač se o reformě jednalo tzv. za zavřenými dveřmi, na veřejnost prosakovaly některé kusé informace. Vyvolaly mezi lidmi jistý druh napětí a očekávání. Většina z nich

tušila, že měnová reforma přijde, ovšem nikdo nedokázal určit rozsah připravovaných opatření. Lidé se domnívali, že se nebudou vyměňovat malé hodnoty, proto je začali zadržovat a rozměňovat za velké a ty potom vypouštěli do oběhu. Za nějakou dobu tak došlo k nedostatku drobného oběživa v obchodech a běžném platebním styku. Přibývalo poruch trhu, což vedlo k urychlenému řešení měnové situace. Zajímavé je v tomto bodě postavení dobových médií, která se snaží situaci uklidnit a zároveň tlumočí upozornění vlády, která apeluje na občany, aby peníze nezadržovali, ale raději je ukládali u peněžních ústavů.

Československá vláda rovněž předpokládala jisté problémy při výměně peněz u osvobozujících vojsk stále přítomných na našem území. V září proto s oběma armádami zahájila jednání. Dohoda s americkými vojsky byla uzavřena hned začátkem října, ovšem sovětská vojska tak přístupná nebyla. Kromě výměny peněz požadovala za část vrácených poukázek i materiální plnění a dohodu stále odsouvala. Nakonec i zde bylo dohody dosaženo, ovšem už v situaci, kdy vypadal naplánovaný začátek reformy zcela nereálně. Výhodou dohod se zástupci vojsk bylo to, že peníze si vojska jen vyzvedla u NBČS a výměnu uvnitř jednotek provedla už sama. Hladce šla také výměna měny u zahraničních novinářů či cizinců a zastupitelských úřadů působících na území obnovené republiky.

Výměna mezi samotným obyvatelstvem také proběhla bez závažnějších problémů. Peníze se měnily zvláště na českém a zvláště na slovenském území. V českých zemích se vše povedlo bez sebemenších potíží. Na Slovensku byla hotovost špatně rozmístěna, takže na některých místech brzy došla. Tento problém byl ovšem záhy vyřešen.

Opatření, která byla zmíněna výše „*včetně výměny peněz považovali odborníci za technickou fázi měnových opatření, která měla být základem k ozdravení měny a celého hospodářství. Další dvě fáze měly zabezpečit její trvalou účinnost.*“ (Němečková, 2008, s. 105) Do první fáze je zahrnováno i opatření v otázce cen a mezd. Již výše bylo zmíněno, že ceny byly na obou územích srovnány a dosáhly zhruba trojnásobku hodnoty oproti roku 1938. Díky tomuto kroku byly vytvořeny podmínky pro to, aby přebytečný kapitál mohl být převzat jako státní dluh.

Druhým opatřením „*byly v květnu 1946 uzákoněny dvě mimořádné dávky: dávka z majetku a dávka z přírůstku majetku v letech 1939-1945.[...] Těmito dávkami byl jednorázově zdaněn veškerý movitý a nemovitý majetek přesahující určitou výši a zároveň proběhlo ostře progresivní zdanění veškerého přírůstku majetku za uvedené období.*“ (Tuček,

1995, s. 495) Kromě odčerpání peněz mělo toto opatření evidentně peníze do rozpočtu i přinést.

### **2.2.3 Problémy a dopady měnové reformy**

Měnová reforma bezesporu hluboce zasáhla do životů lidí, i když otázkou zůstává, jestli to pocítili tak hluboce, jako například v roce 1953. Podíváme-li se podrobněji na sociální, hospodářskou a politickou situaci rozvrácené země, můžeme se z dnešního pohledu domnívat, že zásah nebyl tak dramatický, i když lidé přišli o své přes válku poctivě našetřené úspory, pokud jim tedy nějaké zbyly. Úspory ovšem postrádaly svou hodnotu. Vizualně to mohlo vypadat, že uložené částky jsou vysoké, realita byla ovšem jiná. Jednalo se o peníze, které nebyly ničím kryty, takže neměly téměř žádnou hodnotu.

Jedním z hlavních dopadů měnové reformy bylo také velké zdražení všech výrobků a služeb, s tím úzce souvisela i možnost vyměnit si pouze 500 Kčs. Částka lidem stačila jen tak tak na živobytí, proto například drobní zemědělci nebo živnostníci prakticky ihned žádali o nějakou půjčku, vyměněná částka totiž zdaleka nepokrývala jejich finanční potřeby. Je docela složité si představit, že lidé, zvyklí z válečných poměrů na nedostatek, doufají ve zlepšení situace, ale nakonec dostanou jen 500 Kčs na měsíc. Ovšem v úvahu musíme brát i fakt, že nebylo prakticky co si kupovat s ohledem na nedostatek základního zboží.

Vše výše zmíněné vyvolávalo mezi lidmi neklid a zvýšený tlak na uvolňování vázaných vkladů. Jejich uvolnění bylo povoleno pouze v případě vážných sociálních problémů, které se musely dokazovat úřadům. Tím, že byl příkaz dodržován jen velice benevolentně, se do oběhu dostávaly další inflační prostředky, což vedlo k návratu obdobné situace, kterou měla reforma původně vyřešit. Na tento jev upozorňovaly koncem roku 1945 i média. Kvůli tomu rostla závratným tempem inflace. V roce 1947 byl tedy zřízen Likvidační fond měnový, který měl postupně řešit otázku vázaných vkladů, ale také neproplacených pohledávek za Německem a Maďarskem. Jeho činnost však nebyla příliš úspěšná.

S otázkou vázaných vkladů souvisí i obcházení předpisů a rozepisování přihlášených vkladů na příbuzné, čímž se zmenšil okruh plátců majetkových dávek a snížila se vyměřená výše dávky. Bujel i černý trh, zejména kvůli zvýšení cen, proto lidem nemohla stačit částka, kterou měli po měnové reformě k dispozici. Na černém trhu dosahovaly ceny mnohem vyšších hodnot než na trhu běžném.



Problémům nahrávala i populistická politika KSČ, protože se blížily volby. KSČ podporovala benevolentní uvolňování vázaných vkladů, snažila se zdržovat zavedení různých opatření a poukazovala na vzniklé sociální problémy. Politiku ministerstva financí, které se snažilo nastalé problémy vyřešit, označovala za buržoazní. Svůj postoj změnila až po volbách v roce 1946, které vyhrála. Najednou začala kroky ministerstva financí i vznik Likvidačního fondu podporovat. Mohla je totiž vydávat i za své, protože byla u moci.

Podle pořadu Českého rozhlasu Leonardo ze dne 19. února 2007, bylo problémem i chápání reformy jako dočasného řešení. Vznikla prakticky pro vyřešení aktuální situace a postrádala dlouhodobou koncepci. Jako důkaz můžeme uvést tvrzení hospodářských historiků: „*Papírová platidla vytištěná za II. světové války ve Velké Británii byla totiž brzy po uvedení do oběhu považována za určité provizorium.*“ (Šouša, Šůla, 2006, s. 9) Proto byl hned 24. listopadu 1945 chválen grafický návrh nových platidel.

Chápání měnové reformy jako provizoria nasvědčuje i její kritika. Jako příklad můžeme uvést rozsáhlou kritiku Karla Engliše, který se podílel na měnové politice první republiky. Odsuzoval zejména koncepci měnové reformy v roce 1945 a volal po dotažení některých kroků do konce. Považoval některá opatření za neopodstatněná a bez budoucnosti. Jeho kritice ovšem nebylo z patřičných míst dopřáno sluchu. Měli na tom svůj podíl zejména komunisté, kteří jej chápali jako buržoazního hospodářského politika, který už neměl s moderní dobou mnoho společného.

S rokem 1948 pak začal přechod Československé republiky k centrálně plánovanému hospodářství a dále přetrvávala docela svízelná situace okolo měnových opatření. Ukázalo se, že prof. Engliš měl v mnoha ohledech pravdu, ale nikdo nebyl ochoten to připustit. Z historických pramenů pak víme, že situace vyústila až v měnovou reformu v roce 1953, která hluboce zasáhla do hospodářství a financí mnoha lidí, zejména pracujících, které měla původně chránit.

### 3 Ohlas poválečné měnové reformy 1945 v Československu v dobovém tisku

#### 3.1 Tisk po druhé světové válce

V období druhé světové války mohl oficiálně vycházet pouze tisk, který byl poplatný době a režimu. Často se objevovala propaganda, redakce spolupracovaly s okupační mocí, dokonce byli někteří novináři perzekuováni za to, že nechtěli psát pronacistické články. Ovšem stejně tak jako existoval odboj, řekněme politický, tak existovaly listy, které šířily protinacistické myšlenky a podporovaly národní hrdost v porobeném obyvatelstvu. Mezi tento tisk můžeme zařadit jednak exilové tiskoviny, za všechny uveďme list Čechoslovák nebo moskevské Československé listy, ale také tiskoviny, které vycházely ilegálně přímo na území Protektorátu. Na domácím poli byla ovšem velkým problémem hrozba perzekucí, zatčení, smrti atd. Některé noviny tedy vznikly a krátce na to zanikly nebo byla celá redakce pozatýkána a vydávání zrušeno. Jako příklad můžeme uvést list Český kurýr, který vycházel od roku 1939 na území Protektorátu. V roce 1941 byla ovšem redakce odhalena a vydávání zastaveno.

Zvláštním osudem prošlo například také Rudé právo. Několikrát bylo jeho vydávání přerušeno gestapem, dokonce byl titul dočasně nahrazen jiným, ovšem nit jeho vydávání se vine přes celé období válečných let. „*Po své obnově na podzim 1944 vycházelo Rudé právo až do 1. května 1945, kdy vyšlo ilegálně naposledy.*“ (Končelík, 2010, s. 103)

Po osvobození vyvstal problém, co s médii, která vycházela na území Protektorátu, ať už s těmi, která přísluhovala, ale i s těmi, která nepřisluhovala režimu. Proto se otázce médií a jejich úpravě věnoval i Košický vládní program, zejména ve dvou oblastech. Tou první umožnil médiím provést svou vlastní očistu od kolaborantů, zrádců a dalších, kteří se podíleli na podporování okupantů. „*Vyrovnaní se s protektorátní minulostí se [...] odehrávalo ve dvou rovinách – profesně stavovské a soudní.*“ (Bednařík, 2011, s. 224) Profesně stavovské rovina vyrovnaní probíhala díky stavovským organizacím. Ty sestavovaly tzv. očistné komise skládající se z vdov po popravených novinářích, zástupců novinářů, kteří se vrátili zpět z koncentračních táborů a také protektorátních či exilových novinářů, kteří se angažovali jako odbojáři. Očistné komise disponovaly několika variantami trestu pro novináře, kteří vykonávali své povolání v zájmu protektorátní správy. Od peněžní pokuty přes krátkodobý či doživotní zákaz žurnalistické činnosti, až po vyloučení osob ze Svazu českých novinářů a jejich případné předání retribučním soudům, což byla zmíněná rovina soudní. Někteří pak byli

retribučními soudy odsouzeni k trestu smrti (Emanuel Vajtauer, Vladimír Krychtálek a další) nebo k žaláři. Těm, které očistná komise shledala bezúhonnými, vydala potvrzení a mohli zůstat členy Svazu novinářů, což byla podmínka pro výkon novinářského povolání po osvobození.

Druhou oblastí, které se věnoval Košický vládní program, bylo předefinování role médií v osvobozené společnosti. Média měla nově sloužit lidu, nikoliv soukromopodnikatelským zájmům. „*Již v prvních měsících po osvobození tak nová moc jednoznačně odmítla pohlížet na vydávání tisku jako na soukromé podnikání a média měla naplňovat zájmy státu.*“ (Končelík, 2010, s. 115) O zájmy státu se pak mělo starat ministerstvo informací, pod které média nově spadala.

Ministerstvo informací rovněž rozhodlo o přeregistraci veškerých titulů. Povolení k vydávání dostaly pouze politické strany, vládní úřady a společenské organizace národního zájmu. Zapovězen byl bulvár, německý tisk a podobně. V souvislosti s udělením povolení o vydávání politickým stranám bylo obnoveno vydávání Rudého práva jako tisku komunistické strany a Práva lidu jako orgánu Československé sociálně demokratické strany. Československá strana lidová musela své Lidové listy přejmenovat na Lidovou demokracii a podobný osud postihl i Československou stranu socialistickou, která musela své České slovo změnit na Svobodné slovo.

Všem čtyřem periodikům bychom se chtěli nyní věnovat. Pokusíme se porovnat jejich pohledy na měnovou reformu v Československu, ať už z pohledu předávání informací, tak případně, i když okrajově, z pohledu grafického.

### **3.2 Právo lidu**

Právo lidu bylo v roce 1945 periodikum související s Československou sociálně demokratickou stranou, jejíž činnost byla v tomto roce obnovena. V podtitulu periodika, jako ostatně i u dalších, v té době vycházejících listů ač příslušných k jiné politické straně, nalezneme formulaci Ústřední orgán československé sociální demokracie. Jak tedy příslušnost k politické straně naznačuje, noviny byly zaměřením levicově orientované. Názorová orientace není v novinách nejprve skoro znát, ale s blížícím se vyhlášením měnové reformy je stále silnější.

První v regionu dostupná zmínka o měnové reformě v tomto periodiku pochází z 12. července 1945. Jedná se konkrétně o přepis projevu tehdejšího předsedy vlády Fierlingera.

Předseda vlády vyjmenovává jednotlivé rezorty a jejich úkoly pro obnovu válkou zničené země. Mimo jiné zmiňuje i toto: „*Vláda připravuje též reorganisaci našeho peněžnictví, které zůstane pod státním vedením. Nebudou zde soukromokapitalistické bankovní zájmy, které by naší měně podrážděly nohy.*“ (Právo lidu, 1945, č. 51, s. 2)

Periodikum docela často uveřejňuje projevy či zprávy, které někdo z vládních činitelů přednesl ať už veřejnosti, na zasedání vlády nebo na sjezdu strany. Často citovaným a uváděným politikem je právě předseda vlády Fierlinger. Není se čemu divit, kromě funkce předsedy vlády zastával totiž i funkci předsedy strany Československé sociálně demokratické. Dalším často se vyskytujícím jménem je jméno tehdejšího ministra financí Dr. Vavro Šrobára. Nebo hospodářského odborníka dr. Leopolda Chmely.

Vraťme se ale k charakteru článků tohoto periodika. Od července do září roku 1945 mají články nějakým způsobem vztažené k měně, měnové situaci a měnovým opatřením spíše věcný charakter. Uvádějí například, k jakému dni končí platnost říšské marky jako platidla, kde a za jakých podmínek bude probíhat výměna a další. Texty mají většinou informativní charakter, bez jakéhokoliv náznaku názorové příslušnosti politické straně.

V periodiku také nalezneme článek pojednávající o kolkování peněz na Slovensku, který vyšel 28. července 1945. Autor uvádí, že kolkování peněz je prováděno zejména jako evidenční akce a také proto, aby se zamezilo případnému návratu slovenských korun, které si s sebou vzali Němci při ústupu z území Slovenska. Zajímavá je část apelující na obyvatele české části území, že jich se kolkování týkat nebude, není tedy nutná žádná panika. „*Proto je bezdůvodné míti za to, že se snad i v českých zemích připravuje obdobné opatření.*“ (Právo lidu, 1945, č. 65, s. 3) Tato věta je dokonce vytisknuta jako zvýrazněná, má tedy větší rozestupy mezi písmeny (pozn. aut.). Zrcadlí se zde atmosféra doby. Zejména nervozita okolo měnových opatření, která byla rozebírána výše v textu.

Bezesporu zajímavý je článek nesoucí název „*Kolik máme oběživa*“ (Právo lidu, 1945, č. 118, s. 4) z 30. září. Zajímavý se jeví proto, že v poválečné době a atmosféře obnovy země, vyšel v denním tisku takto odborný článek. Pojednává o tom, jak se měnil objem oběživa ve válečných letech a dokonce je k němu přidán i diagram dokládající vývoj inflačního oběživa na území státu.

Výše jsme zmiňovali, že Právo lidu často uveřejňuje prohlášení představitelů vlády. Tentokrát je to zpráva ministra financí dr. Vavro Šrobára o současném hospodářském stavu

naší země a o budoucích opatřeních, která mají tento stav zlepšit. Text byl uveřejněn 6. října 1945 na titulní straně deníku. Autor textu zdůrazňuje budoucí úpravy v oblasti daní, kterým věnuje skoro polovinu celého článku. Zmiňuje se i o rozpočtovém provizoriu tohoto období, znárodnění či příjmové a výdajové stránce rozpočtu. To vše ovšem pouze v jednotlivých krátkých odstavcích.

Poslední dva odstavce textu ale obsahují vyjádření k budoucí úpravě oběhu měny. „*Pro chystanou výměnu platidel máme již připravena nová platidla jednak anglické výroby, jednak výroby vlastní. Tato platidla budou dána do oběhu po zakončení všech příprav a ve vhodném a dnes již časově blízkém okamžiku.*“ (Právo lidu, 1945, č. 123, s. 1) Vidíme, že deník nijak časově nespecifikuje vyhlášení dekretu o provedení měnové reformy. Přitom z historického kontextu víme, že časové rozmezí bylo už jen několik dnů. Autor článku rovněž opět zmiňuje to, na co bylo v novinách již upozorňováno, tedy na problémy se schováváním platidel v důsledku obavy obyvatel z budoucích opatření. „*Nedávno se tak stalo na př. uschovávání drobných papírových platidel.*“ (Právo lidu, 1945, č. 123, s. 1) Po tomto sdělení následuje apel na obyvatele, aby si nechávali jen peníze nezbytně nutné pro běžný život a zbytek platidel složili u bankovních úřadů, usnadní se tak údajně výměna platidel za nová.

Jelikož je Právo lidu deníkem jedné politické strany, jsou v něm pozorovatelné i předvolební snahy na sebe upozornit. Jako příklad můžeme uvést článek z 11. října 1945. Zde se uvádí hlavní body řešené na stranickém sjezdu. Jsou prakticky apelem na vládu, aby se projednávaly palčivé otázky hospodářství. Ale nejen to. Strana se snaží upoutat voliče tím, že bude hájit jejich zájmy. Různé apely na vládu, nebo sliby pracujícímu lidu, že v jejich zájmu strana tlačí na vládní představitele, nejsou v novinách výjimkou.

O názoru deníku na samotné provedení měnové reformy můžeme bohužel pouze usuzovat z článků předešlých a následujících. Důvodem je absence výtisků Práva lidu od 19. října 1945 do 3. listopadu stejného roku, tedy klíčového období pro vyhlášení a samotnou realizaci měnové reformy. Ovšem z výše analyzovaných článků můžeme soudit, že noviny měnovou reformu vítaly a o dekretu prezidenta republiky o jejím provedení se vyjadřovaly opět zcela objektivně, bez jakéhokoliv názorového zabarvení. Vyvozujeme tak zejména z přepisů projevů vládních činitelů.

V souvislosti s Právem lidu je třeba zmínit ještě jednu důležitou věc, o které jsme hovořili v úvodním odstavci o tomto periodiku. Sedm dní před vyhlášením dekretu o měnové reformě se v Právu lidu objevil článek začínající těmito slovy: „*Podle informací ministra*

*financí Dr. Vavro Šrobára nenechá již měnová reforma na sebe dlouho čekat.*“ (Právo lidu, 1945, č. 128, s. 3) Dále ovšem pokračuje ve zcela jiném duchu. Článek jakoby ujišťoval čtenáře, zejména z řad pracujícího lidu, že bude nastolena spravedlnost a měnová reforma srovná finanční poměry obyvatel. Lidé nepřijdou o své úspory a ti, co poctivě pracovali, tak si snad ještě polepší. Zde lze pozorovat v úvodu zmíněnou změnu orientace deníku. Rétorika článků se začíná pomalu otáčet levicovým směrem a stále více bývá zvýrazňován pracující lid. Často se o něm mluví jako o utiskovaném a také o tom, že je třeba hájit jeho zájmy.

Toto tvrzení dokládá například článek z 6. listopadu 1945 s titulkem „*Černý trh a obnova měny*“ (Právo lidu, 1945, č. 149, s. 3). Autor sice informuje o provedení měnové reformy, ale spíše se upozorňuje na její nespravedlnost. Vedení státu totiž, podle periodika, ve svém nařízení nepostihlo bující černý trh. Šmelináři před inventurou stihli vyprodat své sklady za nové Kčs, což je v článku shledáváno jako obrovská nespravedlnost vůči pracujícím. V textu se apeluje na důsledná opatření proti černému trhu a tím k zavedení spravedlnosti pro všechny.

Důležitým bodem v již zmíněné změně rétoriky periodika je také vládou provedené srovnání výše cen a mezd. A samozřejmě nová daňová opatření. Nejprve jsou v textech jakoby vítána, ale s postupem času roste nespokojenost. Deník opět poukazuje na to, jak jsou opatření nespravedlivá vůči pracujícím a jak ti, kteří si během války nashromáždili peníze, na opatřeních jen vydělávají. Můžeme tedy začít spatřovat silně levicovou orientaci.

V prosinci 1945 se pak začínají objevovat články na téma uvolňování vázaných vkladů pro potřeby jednotlivých podniků. Zde můžeme sledovat začátek pozdějšího problému s navraceným objemem měny do normálního oběhu. Sice se v článku zdůrazňují docela striktní požadavky pro povolení uvolnění vkladu, ale jak víme z odborné literatury, pravidla se až tak striktně nedodržovala. Objevil se tedy prostor, kde mohlo Právo lidu poukazovat na již zmíněné třídní nerovnosti a nespravedlnost.

### **3.3 Rudé právo**

Rudé právo byl deník, který v období po druhé světové válce reprezentoval názory Komunistické strany Československa. V jeho podtitulu se samozřejmě toto objevilo, konkrétně formulací Ústřední orgán Komunistické strany Československa. Jako takový reprezentoval názory levicové politiky. Odráželo se to samozřejmě v obsahu článků, které volaly v obecné rovině zejména po třídní rovnosti, upozorňovaly na životní poměry pracujících a podobně.

Již od počátků vydávání periodika můžeme sledovat silnou orientaci na Sovětský svaz. Objevují se reakce na projevy vysokých funkcionářů, oslavy Rudé armády, sovětských vůdců a významných osobností. Časté jsou i obrovské fotografie Stalina spolu s gratulacemi, projevy díky nebo jen drobnými komentáři. Rovněž deník často informuje o zásluhách SSSR na obnově našeho hospodářství, ale i celého státu. Vítá pomocníky ze Sovětského svazu na našem území a důsledně opomíná pomoc a činy Západu. Když už na ně upozorní, většinou se jedná o články negativního charakteru.

První informace týkající se měny a měnové reformy můžeme najít již 30. května 1945. Konkrétně v textu o ukončení platnosti cizích měn na našem území a nové úpravě oběhu. List uvádí, že v oběhu zůstávají protektorátní koruny a korunové poukázky na území bývalého Protektorátu, slovenské koruny na území Slovenska a říšská marka v bývalých Sudetech. Důvod je nám znám z odborné literatury, ovšem v článku jej také nalezneme. Také se zde píše, že se připravuje úprava korunového oběhu. Vidíme tedy první zmínky o budoucí měnové reformě.

Již jsme zmínili, že se list výrazně orientoval na pracující třídu, její životní poměry, ustrkování ze strany „boháčů“ a vládní moci, ale také na různé apely na tuto třídu, že je třeba pracovat a udržovat kolektivní duch. Tyto tendence můžeme vysledovat již v článku pocházejícím z 24. června 1945. Již titulěk „*Práce základem konsolidace měny*“ (Rudé právo, 1945, č. 42, s. 1) je příznačný.

Obsah tohoto článku by se dal, pro zjednodušení, rozdělit do tří oddílů. V prvním oddíle hovoří autor o tom, že má československý lid stále v paměti měnová opatření po první světové válce. „*U nás došlo k okolkování peněz a k úpravám, které velmi poškodily dělnictvo a hlavně střední vrstvy. Pouze finanční kapitál, především Živnostenská banka, z toho měly zisk.*“ (Rudé právo, 1945, č. 42, s. 1) Můžeme velice snadno vysledovat záporný postoj k politice první republiky a jejím představitelům. Autor článku nekončí svou kritiku jen tímto. Poukazuje například na Belgii, kde provedl nový ministr financí „*měnovou reformu, která postihla především dělnictvo a střední vrstvy a prospěla velkým trustům, bankám a bohatcům, nedávno ještě spolupracujícím s Němci.*“ (Rudé právo, 1945, č. 42, s. 1) Právě na příkladu Belgie vyjadřuje novinář obavu veškerého pracujícího lidu z toho, že měnová reforma dopadne stejně.

Druhý oddíl by se dal shrnout slovem uklidnění. Píše se zde, že ministerský předseda Fierlinger, člen levicově orientované strany, dbá na to, aby kupní síla nové koruny zůstala zachována a tím se měnová reforma příliš nedotkla pracující třídy.

V posledním oddíle pak autor článků apeluje na pracující, aby zachovávali kolektivní duch a usilovně pracovali. „*Pomalá, nevýrobní, sabotážní práce, navyklá za přítomnosti okupantů, musí být nahrazena dobrovolnou stachanovskou disciplinou a pracovním nadšením.*“ (Rudé právo, 1945, č. 42, s. 1) Rovněž zde upozorňuje na to, že kvalita měnových i ostatních opatření bude záviset na tom, kdo je provede. Proto budou zástupci lidu (KSČ a odborové organizace) dbát na to, aby byla měnová opatření provedena v souladu s lidovými zájmy a drobní střadatelé nebyli poškozováni.

Od zmíněného 24. června 1945 do října stejného roku vyšly pouze tři články, které se nějakým způsobem dotýkaly měnových opatření. Většinou měly ryze informativní charakter. Najdeme v nich informace o tom, kde se dají cizí měny vyměnit za protektorátní koruny nebo kde nechat okolkovat slovenské koruny. Informovaly například i o tom, která měna platí a která už ne. Zdůrazňovaly rovněž, že lidé nemají zadržovat peníze, které nutně nepotřebují k běžnému životu, a vracet je u peněžních ústavů. Usnadní tak pozdější výměnu.

Z našeho pohledu je zajímavý článek, který v Rudém právu vyšel 5. října na titulní straně. Uveřejňuje se zde část projevu ministra financí dr. Vavro Šrobára, který uspořádal ve spolupráci s ministerstvem informací tiskovou konferenci pro novináře, aby je informoval o stavu rozpočtu republiky a o průběhu příprav měnové reformy. „*Ministr dr. Šrobár zdůraznil, že vláda nemíní ani den zbytečně čekat s měnovou úpravou, že peníze připraveny již jsou v Praze a že pravděpodobně již do měsíce bude výměna peněz provedena.*“ (Rudé právo, 1945, č. 126, s. 1) Na rozdíl od výše zmíněného Práva lidu, uvádí Rudé právo rovnou přesnější časové určení, ve kterém bude měnová reforma pravděpodobně provedena.

Rudé právo den po vyhlášení dekretu prezidenta republiky o provedení měnové reformy, tedy přesněji 20. října 1945, uvádí na titulní straně článek, který prakticky rekapituluje zásahy německých okupantů do našeho hospodářství. V textu se vypočítávají nespravedlnosti provedené ať už na naší měně, tak na úsporách a odměnách pracujících. Ovšem nezapomíná na tomto místě zmínit i špatný vliv prezidenta Háchy, který toto údajně dovolil. Jakoby do kontrastu k tomuto sdělení je poležen poslední odstavec celého článku: „*Byly doby, kdy jsme byli nuceni sledovat státní a hospodářské akce podobného významu jako nynější měnová úprava s největší ostražitostí zastánců práv pracujících, dnes máme vládu*



*Národní fronty, která tuto velikou a odpovědnou akci provádí a která nám je zárukou, že bude provedena tak, aby to vyhovovalo nejen obecným státním zájmům hospodářským a politickým, ale i základním zájmům pracujících vrstev.*“ (Rudé právo, 1945, č. 139, s. 1) Při čtení mezi řádky pochopíme, že je vyjádření nejspíš myšleno tak, že na rozdíl od dob minulých se dnes vlády jako člen Národní fronty účastní i komunistická strana, která se o zájmy pracujících postará.

Poslední článek týkající se měnové reformy v Československu vyšel 21. října 1945. Informuje čtenáře o dekretu prezidenta republiky, který uvádí od 1. listopadu v platnost měnovou reformu. Můžeme říci, že článek má ryze informativní charakter. Autor čtenářům sděluje, jak bude probíhat výměna platidel, do kdy je možné stará platidla skládat a kde, jak bude probíhat vázání a případné uvolňování vkladů. Zajímavé je, že článek působí velice objektivně, bez jakéhokoliv hodnocení, či apelování na zachování práv pracující třídy.

Rudé právo se měnové reformě již více nevěnuje. V době realizace měnových opatření, tedy na začátku listopadu 1945, plní stránky deníku informace o první vlně znárodnění. Prezентují se palcovými titulky a vítězstvím práv a zájmů pracujících. Měnová reforma je zcela zatlačena do kouta a její problémy jsou zapomenuty.

### **3.4 Lidová demokracie**

Deník s podtitulem orgán Československé strany lidové je jediným dostupným pravicovým tiskem na území našeho regionu. Problémem ovšem je, že výtisky z roku 1945 neexistují. Podařilo se nám nahlédnout alespoň do dvou zachovaných výtisků z roku 1946 a roku 1947, ve kterých se píše alespoň pár slov k československé měně.

Článek pocházející z července roku 1946 pojednává zejména o dvouletém plánu výstavby republiky a jeho dílčích úkolech pro jednotlivá ministerstva. Zde se právě zmiňuje měnová reforma z roku 1945 a volá se po jejím urychleném dokončení.

Exemplář novin z roku 1947 pak obsahuje článek, ve kterém se píše, co připravuje ministerstvo financí. Mimo jiné se zmiňuje osnova zákona o Likvidačním fondu měnovém či nové podmínky pro uvolňování vázaných vkladů. Zajímavý je odstaveček, který uklidňuje občany Československé republiky, že nebude probíhat žádné kolkování bankovek, ani se nechystají nová měnová opatření. Odstaveček je ale velice krátký na to, aby se z něj dalo posoudit události, které k upozornění vedou.

Více se nám bohužel v archivech na území našeho regionu nepodařilo nalézt. Z mála informací, které máme, nemůžeme zjistit obecný náhled periodika na měnovou reformu, její přípravu a provedení.

### 3.5 Shrnutí

Na českém území Československé republiky vycházela hned v roce 1945, jak už bylo řečeno, čtyři periodika, která se řadila k politickým stranám – Svobodné slovo, Lidová demokracie, Právo lidu a Rudé právo. V archivech a knihovnách na území našeho regionu se nám ovšem podařilo najít jen dvě dochovaná periodika z roku 1945. Jsou jimi Rudé právo a Právo lidu. Pokusíme se tedy na tomto místě o jejich porovnání.

Jde sice o levicová periodika, ovšem i mezi nimi jsou rozdíly. Hlavně v otázce stylu psaní článků a obecně ve stylu informování čtenářů o měnové reformě. Z obecného pohledu by se dalo říci, že Rudé právo se ve svých článcích hodně zabývá dopadem měnových opatření na pracující lid, drobné a střední střadatele, jak je samo nazývá, a snaží se upozornit na to, že KSČ bude zájmy těchto lidí chránit. V článcích se často objevuje hodnocení situace a připomínání údajných křivd na pracující třídě obyvatel spáchaných za první republiky. První republika je z pohledu Rudého práva vnímána značně negativně, stejně jako politika české protektorátní vlády a samozřejmě i vlády okupační.

Oproti tomu Právo lidu se snaží v článcích, jejichž tématem jsou opatření spojená s obnovou měny, vyjadřovat objektivně. Články působí ryze informativním charakterem. Možná by se dalo říci, že jsou doslovnými a pravdivými přepisy, i když můžeme být občas na pochybách. Nijak nehodnotí, pouze čtenářům zprostředkovávají to, co vláda vyhlásila. Často se v tomto periodiku objevují přepisy projevů vládních činitelů či různých hospodářských odborníků. V textech lze nalézt i jeden článek, který je do značné míry odborný. Pojednává totiž o vývoji inflačního oběživa na našem území za německé okupace. Je dokonce doplněn o diagram, kde je vývoj graficky vyjádřen. Může nás překvapit, že těsně po skončení války se noviny věnují něčemu tak odbornému a do takových detailů. Také je zajímavým tématem, zda to čtenáře v té době skutečně zajímalo. Škoda, že už nezjistíme, jak na tuto zprávu reagovali.

K porovnání nám také dobře poslouží jeden článek na stejné téma, který vyšel v obou periodikách. Jedná se o projev ministra financí, který přednesl na setkání s novináři 4. října 1945. Šlo o zprávu činnosti ministerstva financí za období od dubna až do října 1945 a také o seznámení novinářů s plány ministerstva pro blízkou budoucnost.

Rudé právo reagovalo na setkání již 5. října, kdy o něm zveřejnilo článek. V článku se autor věnuje pouze dvěma oblastem, které ministr financí v projevu zmínil, protože údajně „*ve středu pozornosti je především otázka státního rozpočtu a pak otázka měnové úpravy.*“ (Rudé právo, 1945, č. 126, s. 1) V otázce rozpočtu si článek zachovává svou objektivitu. Tu ovšem částečně ztrácí při vyjádření k problematice měny. Zde totiž apeluje na spravedlivé provedení měnové reformy pro naši společnou šťastnou budoucnost. Také upozorňuje občany na to, aby nezadržovali peníze. Zásadním rozdílem mezi články je ovšem do očí bijící sdělení, že výměna peněz proběhne již do měsíce. Jde o docela konkrétní časové sdělení.

Oproti tomu Právo lidu uvádí, že k výměně peněz dojde v nejbližší době. Těžko říci, co je nejbližší dobou konkrétně myšleno. Právo lidu reaguje na projev ministra financí oproti Rudému právu o den později, tedy 6. října 1945. Na rozdíl od Rudého práva se projevem zabývá ve větším rozsahu. Nejprve je v článku vytýčeno šest základních bodů, které již ministerstvo financí provedlo, dále se autor zabývá novými daňovými úpravami, rozpočtovými opatřeními, úrokovou a úmorovou sazbou a samozřejmě chystanou měnovou reformou. Při celkovém pohledu na obsah článku se dá říct, že Právo lidu si zachovává objektivitu a prostý informační charakter po celý článek, na rozdíl od Rudého práva.

Po grafické stránce jsou články rovněž odlišné. Rudé právo vytisklo článek ve dvou širokých sloupcích rozdělených podnadpisy, oproti tomu Právo lidu má tři užší sloupce, ve kterých jsou důležité věci v odstavcích vyznačeny větším odsazením jednotlivých písmen. Umístění článků se shoduje. Obě periodika jej vytiskla na první straně, v horní polovině stránky.

Rudé právo přestává o měnové reformě informovat ke konci měsíce října. V té době se do popředí a do středu zájmu těchto novin dostávají jiná témata jako znárodnění a podobně. Právo lidu se ovšem dopadům měnové reformy věnuje až do konce roku 1945. V prosincovém článku píše o problémech s vázanými vklady, což můžeme za dopad měnové reformy považovat.

## 4 Využití řešené problematiky v médiích

V poslední části celé bakalářské práce přistupujeme ke zpracování zvoleného tématu v žurnalistickém diskursu. Jako imaginární cílové publikum jsme zvolili běžné čtenáře deníků, tedy žádné odborníky, ale naopak ani lidi zcela pasivní. Články jsou tedy určeny těm, kteří mají alespoň základní povědomí o naší historii a ekonomii a rádi by si prostřednictvím četby rozšířili své obzory.

### 4.1 Úvodní článek

#### Silný ročník 1945

**Narodil se ve stejném roce, ve kterém se znovu narodila Československá republika. Tento rok byl hodně plodný, protože v něm vznikla i koruna československá, ale také bylo započato znárodnění a vzrůstal vliv komunistické strany. Byl to rok 1945. Rok, ve kterém byla naše vlast osvobozena od německých okupantů, a započaly pokusy o její znovunavrácení do předválečných poměrů, i když ne úplně.**

Nová politická reprezentace rozhodně nechtěla navázat na politickou situaci před druhou světovou válkou. „*Společnost se posunula dále, více „doleva“, i když toto slovo velice nerada používám, tak to ve zkratce vystihuje. Lidé, kteří působili ve vládě první republiky, byli vystrčeni z politického života a na jejich názory se nijak nehledělo,*“ říká historička Nina Pavelčíková.

Měnová reforma v roce 1945 se sice v některých bodech lišila od té, která proběhla v roce 1919, ale v jiných bodech jí byla docela podobná. Hlavním rozdílem bylo to, že reforma po první světové válce pocházela z dílny pouze jednoho člověka. Tu po druhé světové válce připravoval celý tým odborníků už v Londýně, několik let před skončením války. Co ale mají obě společné je, že zasáhly do života lidí. Do některých životů citelně, do jiných méně.

A to je i případ Petra Rosy, který se narodil v srpnu roku 1945. Do jeho života měnová opatření bezprostředně nezasáhla, ale zasáhla hospodaření jeho rodičů. „*Mě osobně se opatření nedotkla, nebo vlastně dotkla, ale nijak jsem si to neuvědomoval.*“ říká. Rodiče ovšem museli, zcela přirozeně, tuto situaci nějak pochopit a přizpůsobit se jí. Nic jiného jim ani nezbylo. „*Pokud se tehdejší lidé dívali jen trochu kolem sebe, tak jim bylo jasné, že měnová reforma je nutná,*“ tvrdí profesorka Pavelčíková. Nutná skutečně byla, protože

k tomu, aby mohla být znovusjednocena území Slovenska a českých zemí, musela se sjednotit měna a cenové a mzdové poměry, které se na obou územích značně lišily.

### Nutné a chápané zlo

*„Vyústěním reformních opatření bylo opětné zavedení jednotné československé měny – koruny československé, Kčs – k 1. listopadu 1945 podle dekretu prezidenta republiky z 19. října 1945,“* píše v knize *Vzestupy a propady československé koruny* František Vencovský, hospodářský historik. Z citátu vyplývá, že opatření nebylo jediné. Je to skutečně pravda, bylo jich hned několik. Například dočasnou celní unie, korunové poukázky a další prozíravé kroky exilového ministra financí Ladislava Feierabenda a jeho poradce Jana Mládky.

Všechna opatření museli Rosovi nějak přestát. Snažili se, co to šlo, ale přece jen neodolali a nechali se ovlivnit šuškanou a nepodloženými zprávami o průběhu připravované měnové reformy. *„Rodiče, jako řada dalších lidí, se nechali strhnout a začali schovávat některé hodnoty bankovek,“* vzpomíná na jejich vyprávění Petr Rosa. Skutečně, v odborné literatuře se dočteme, že lidé zadržovali drobné nominální hodnoty bankovek a mincí a tím způsobovali poruchy trhu, ale také to, že obchodníci neměli peníze na vracení z vyšších částek. Vláda proto začala ústy tisku apelovat na československé občany – *„Ministr dr. Šrobár (ministr financí ve vládě Národní fronty Čechů a Slováků, pozn. aut.) se zmínil o nerozumných počínech některých osob, kterými se jen ztěžuje chod hospodářského života. Nedávno se tak stalo na př. uschováváním drobných papírových platidel,“* takto hovoří například Rudé právo z pátku 5. října 1945 a nebylo jediné.

I přes takováto drobná zaškobrtnutí došlo k měnové reformě. Ta přikazovala všem občanům vyměnit staré peníze za nové v poměru 1 : 1, ale jen do výše 500 Kčs. Částky nad tuto hodnotu byly vázány na účtech vázaných vkladů. *„Rodičů se vázání vkladů dotklo, ale nebylo to až tak citelné. Z války mnoho úspor neměli, což je docela logické,“* doplňuje Petr Rosa.

*„Mnoho lidí přišlo o své úspory. Politické strany se ale předháněly v kompenzaci těchto ztrát v rámci politického boje. Proto byly zavedeny různé příplatky, například vánoční či na děti,“* řekl pro Český rozhlas historik Milan Bárta z Ústavu pro studium totalitních režimů. Také zde byla UNRRA, organizace pomáhající materiálními prostředky, a také postupné a částečné uvolňování vázaných vkladů, které ale nevěstilo nic dobrého.

## Cesta z pekla, nebo do něj?

*„Zchudli jsme, paní a pánové, a nezbyvá, než se na čas uskrovnit,“* sděluje za mohutného potlesku prezident Beneš ve svém projevu z roku 1946. Země skutečně zchudla a ještě dlouhou dobu nesla na svých bedrech poválečný úděl. Vyrovnávala se s ním dlouho a změna režimu v roce 1948 tomu nijak nepomohla. Dokud totiž nebyli komunisté zcela u moci, podporovali nedisciplinované uvolňování vkladů a nedodržování příkazů. Vedlo to k opačnému efektu, než jaký vláda zamýšlela. Opět narůstal objem obíhajících peněz a hospodářské podmínky se zhoršovaly.

*„Já si to období, přirozeně, nepamatuji, znám jej jen z kusého vyprávění rodičů. A další měnovou reformu, tedy tu v roce 1953 si pamatuji jen velice mlhavě,“* zakončuje Petr Rosa. A právě měnová reforma v roce 1953 se stala nepřímým důsledkem poválečného hospodářství. Tedy spíše podrývání zamýšlených kroků a ústupků komunistům. Reforma v 50. letech už do života lidí zasáhla mnohem citelněji. Těm, které měla původně chránit, ublížila nejvíce.

## 4.2 Rozhovor

**Pro Moskvu bezvýznamná, pro Londýn v centru zájmu. I taková byla měnová reforma v roce 1945.**

Měnová reforma v roce 1945 je pro moderního člověka už dávnou minulostí. Neplatí už skoro žádný z dekretů prezidenta z té doby, nalezneme je jen v archivech. S kým jiným tedy udělat rozhovor než s profesorkou historie Ninou Pavelčíkovou, vedoucí katedry historie na Filosofické fakultě Ostravské univerzity v Ostravě, která se zabývá právě moderními dějinami Československa.

**Z historie víme, že během války existovala dvě exilová odbojová centra. Jedno se nacházelo v Londýně a druhé v Moskvě. Můžete nějak srovnat činnost obou exilových odbojových organizací?**

*Je třeba si uvědomit to, že se obě exilová centra připravovala na poválečný vývoj. Zatímco londýnské centrum připravovalo akty, které měly skutečně obnovit funkci státu, tak komunisty v Moskvě to nezajímalo. Pro ně nebyla obnova žádný zásadní problém. U nás se pořád mluví o Benešových dekretech, jako o nějakých pěti papírech, když to přeženu, které se týkají odsunu Němců. Ale to je nesmysl! Šlo o obrovský soubor opatření, která především znamenala obnovu funkce státního organismu, o vytvoření nového politicko-mocenského systému. Komunisté se připravovali spíše strategicky a takticky. Měli jasnou představu, jak si ten stát seberou do svých rukou. Nechtěli prosazovat společný program nebo obnovu státu.*

**Chcete tedy říct, že moskevská větev odboje nijak neřešila to, kam se bude republika po osvobození ubírat?**

*Myslím si, že nějaké myšlenky se poprvé objevily až v souvislosti s návštěvou Beneše v Moskvě. Ono totiž kromě toho, že Beneš jednal se Stalinem a Molotovem a sjednali spojeneckou smlouvu, o které se pořád mluví, tak jednal i s Gottwaldovým vedením KSČ. Dokonce se, ale nevím do jaké míry je to pravda, říká, že sám Beneš přišel k tomu jednání s Gottwaldem a jeho soudruhy s tím návrhem, že by se mělo něco udělat. Sám přišel s nějakými socializačními kroky a s tím právě souvisí i příprava měnové reformy. Ale obávám se, že v prosinci 1944 vůbec netušil, co budou komunisté po válce prosazovat. Když odjížděl z Moskvy, tak byl přesvědčen, že Stalina a Molotova převálcoval, protože si odvážel jejich ujištění, že se Sovětský svaz nebude míchat do záležitostí poválečného Československa.*

**Takže možná jen díky jednání si komunisté uvědomili, že se něco v Londýně chystá.**

*Beneš neměl problém jim tyto věci přestříhat. Je třeba si uvědomit, že za mládí sympatizoval se sociální demokracií. Máme všichni představu, že byl pravicovým politikem, ale to není pravda. Spíš byl výrazně nalevo od středu a s těmito věcmi neměl žádný problém, tedy podle mě. Jeho hlavně zajímalo to, aby celá koncepce vývoje státu byla skutečně vlastní československá cesta. V tom se ovšem nemohl s komunisty shodnout.*

**Je správný pohled, který má spousta lidí, že prezident Beneš byl hlavou všech opatření, která se po válce realizovala?**

*Úplně správné to není. Třeba v ekonomických otázkách byl ochoten se přizpůsobit tomu, co mu přinesli odborníci. Je to logické, protože sám neměl hlubší ekonomické vzdělání, takže tyto věci svěřoval odborníkům. O tom svědčí i celý vývoj přípravy měnové reformy v londýnském centru.*

**Jak to myslíte?**

*Je zajímavé, že to začíná v době, kdy se nevědělo, jak válka dopadne. Někdy v roce 1941, kdy se ustanovuje londýnská vláda a doktor Feierabend přebírá ekonomické otázky a stává se ministrem financí. Zajímavé také je, že si jako poradce v odborných otázkách vybírá doktora Mládka, což byla velmi zajímavá osobnost, člověk obrovského rozhledu, ale nejen v ekonomických otázkách. Měl velice široký okruh zájmů. Volba těchto dvou lidí ukazuje prozíravost prezidenta Beneše. Uvědomil si, že je třeba připravit měnové otázky dopředu a že jde o dlouhodobou záležitost. Nejde jen o teoretickou přípravu a náplň reformy, ale také o fyzickou přípravu. Myslím tím reálnou stránku věci, jako například známé rozhodnutí najít tiskárny oběživa již v Anglii. Z toho vyplývá, že bylo vše rozpracováno do nejmenších podrobností. Myslím si, že právě toto je zajímavé zrcadlo toho, co londýnská vláda musela všechno řešit. Můžeme si představovat, že si tam žili v relativním klidu, ale byla to doba usilovného politické a ekonomické přípravy na poválečný vývoj. Přitom v té době ani netušili, jak válka skončí a kdy to bude.*

**Jak samotná reforma probíhala?**

*Provedení reformy mělo několik etap. Bylo například zapotřebí vyřešit, čím budou platit osvoboditelské armády. To se vyřešilo docela hladce korunovými poukázkami. Víím, že proběhlo jednání s veliteli armád o výměně peněz. Vše bylo domluveno rychle už někdy*



*v červnu. Jednou z etap bylo i přechodné období, než byly zlikvidovány měny, které ztratily význam.*

**Měn v oběhu bylo několik. Bylo jejich stažení tak hladké jako vámi uvedené jednání s armádami?**

*V tomto bodě byl asi největší problém s markou. Stažení z oběhu znesnadňovaly rozdílné poměry, lidé, zejména v českých zemích, se snažili marek rychle zbavit a moc jim nezáleželo na tom, jestli dostanou nějakou náhradu. Myslím, že náhrada byla stanovena, ale šlo o marginální položky. Pokud měl někdo vyšší počet marek, tak mu to nemohlo refundovat.*

**Považujete měnovou reformu za nezbytnou?**

*Nezbytnost reformy je jednoznačná. Právě z hlediska toho, co předcházelo a následovalo. Když se spojily české země a Slovensko, tak nezbyvalo nic jiného než společná měna. Sice krátkou dobu existovala celní unie, ale to bylo jen přechodné řešení pro období, než se vše definitivně vyřeší.*

**A načasování reformy? Nemyslíte si, že se ta opatření dala lépe propracovat a provést později, nebo naopak provést mnohem rychleji, aby se vyřešila jedna ekonomická otázka?**

*Myslím si, že časově to bylo ideální. Tím, že bylo vše připraveno, proběhlo to v krátké době a podle dobových možností. Kdyby reforma proběhla později, mohlo dojít k nějaké krizi. Ale to je jen spekulace. Historikové neznají kdyby, vycházejí z historických faktů a ty kdyby nepřipouštějí.*

**Náprava měny a její provedení se ale dočkaly i rozsáhlé kritiky. Myslíte si, že kritika někam vedla?**

*Samozřejmě, že existovala kritika, celého provedení, ale problém byl v tom, že ji nikdo neposlouchal. Politická situace byla už zcela jinde. Reformu kritizoval například profesor Engliš, ale už do těchto věcí neměl, podle tehdejších představitelů, co mluvit.*

**A jak byste celý proces úpravy měnových poměrů zhodnotila vy?**

*Myslím si, že mě osobně nepřísluší reformu nějakým způsobem hodnotit. Tehdy byla zcela jiná doba, která se dnes jen velice těžce chápe. Zastávám ale názor, že z tehdejšího pohledu byla provedena správně, bylo to jediné možné vyústění a řešení dané situace.*

**Již jsme zmínily, že komunisté nijak neřešili hospodářský a politický vývoj země, když byli v Moskvě v exilu. V odborné literatuře se můžeme dočíst, že i na území osvobozeného státu opatření nepodporovali. Spíš se snažili je podrývat a nedodržovat. Z čeho to plynulo? Myslíte si, že to bylo cílené?**

*Myslím si, že je to typické pro celý poválečný vývoj. Nic z toho, co bylo řečeno v Benešových dekretech, se nedodržovalo. Když se nedodržovalo, že antišafisté nemusí k odsunu, tak proč by se mělo dodržovat něco jiného? Komunistům šlo stejně jen o to, dostat se k moci. V podstatě jim to v té době bylo ještě jedno, předpokládali, že všechno dořeší, až budou u moci. Nehledě na to, že jim při benevolenci v opatřeních záleželo i na tom, komu ji poskytují. Když byl daný člověk srozuměn s tím, co se děje, kam směřuje ekonomika i politický vývoj, nebo to byl kamarád či odbojář, kterého potřebovali, protože věděli, že odbojáři je budou podporovat i nadále, tak byli benevolentní. Proč? Protože si tím dané lidi učinili na sobě závislé. Samozřejmě je zajímala ekonomika, a kam všechna opatření povedou, ale jen v koridoru, který byl pro ně významný.*

**A když teď odhlédneme od politického rozměru reformy. Jak ji přijalo obyvatelstvo?**

*Myslím si, že reforma proběhla bez významných sociálních otřesů. Je třeba si uvědomit, že už probíhala některá sociální opatření na podporu obyvatel, o něco se zvýšila koupěschopnost a možnost lidí uspokojit poptávku. Ale na druhé straně, pokud byli trochu rozumní a viděli kolem sebe, tak jim bylo jasné, že reforma je nutná. Mohli samozřejmě rozjet nějaké podnikání, nebo mohli vylepšit podnikatelské záměry či mohli investovat, což po reformě nešlo, protože každý dostal přidělenou jen určitou sumu nové měny. Takže se reforma asi trochu nelíbila těm, kteří věděli, co by s penězi udělali. Hlavně si ale myslím, že většina lidí vnímala poválečnou situaci jiným prizmatem. Byli rádi, že se zbavili okupace a řešili zcela jiné problémy, třeba rodinné, protože hledali příbuzné, kteří se ztratili v průběhu války. Šlo jim zejména o to přežít, sociální a ekonomické otázky lidé tenkrát nevnímali tak intenzivně. Měnová reforma v roce 1945 tak zdaleka nezasáhla veřejné mínění a názory lidí tolik jako ta další reforma v roce 1953.*

**Děkuji za rozhovor!**

### 4.3 Anketa

Po skončení druhé světové války a osvobození Československé republiky od německé nadvlády, bylo jedním z mnoha úkolů nové vlády vyřešit zmatek v měnách obíhajících na našem území. A zejména eliminovat z oběhu měny ostatních států. Řešením byla měnová reforma, která proběhla 1. listopadu 1945.

V současné době se ale chystáme udělat opačný krok. Stále častěji se v České republice mluví o přijetí eura jako zákonného platidla, přesně tak jak to vyplývá z přístupových smluv k Evropské unii.

**Co si myslíte o tom, že by mělo Česko přijmout euro? Nevnímate ho spíš jako cizí měnu?**

***Alžběta Marková, 20 let, studentka***

*Nelíbí se mi to a nechci, aby naše země euro přijala. Koruna je česká tradice a myslím, že ani Slovensko nemá s eurem kladné zkušenosti. Euro vzniklo jinde, proto je pro mě cizí.*

***Marie Hablawetzová, 52 let, knihovnice***

*Přijetí eura by mělo jít ruku v ruce s přijetím povědomí jednoty států, které euro sdílejí. V mnoha oblastech se často ptáme, co nám situace či akce přinesou, zapomínáme však na zákon rovnováhy a méně se zajímáme o to, co jsme ochotni přinést my. Budeme-li respektovat ostatní státy, a ony nás, a budeme-li si vědomi nutnosti nejen brát, ale i dávat, pak nám společná měna může přinést užitek. Euro tedy bude tak dobré či špatné, jak dobří nebo špatní budou ti, kteří ho užívají. V každém případě si myslím, že k té zralosti musíme ujít ještě kus cesty. Euro vlastně nevnímám ani jako cizí ani jako naše. Považuji za důležité, aby se v případě jeho přijetí státy shodly na prioritách s ohledem na budoucnost.*

***Martin Válek, 37 let, poštovní doručovatel***

*Moc s tím nesouhlasím po tom všem, co se v rámci eurozóny událo. Domnívám se, že nám euro nepřinese nic dobrého. Vnímám ho jako cizí měnu, protože se s ním neplatí u nás. Spíše ho považuju za jakýsi sporný prvek evropské integrace.*

***Pavčina Mučková, 48 let, tajemnice obecního úřadu***

*Tato myšlenka se mi nelíbí. Jsem velký patriot a vlastenec, pro mou osobu je přijatelnější „volnější“ fungování Unie. Budu-li objektivní, přinese nám euro užitek. Ekonomicky zjednodušeno: nebudeme muset provádět přepočty mezi měnami, tím ušetříme. Budu-li subjektivní, nepřinese nic pozitivního. Ztratíme zase kousek „česství“, proto jej považuji za cizí měnu.*

***Jan Hampel, 71 let, pracující důchodce***

*Osobně jsem proti euru, ale musím připustit, že jeho přijetí by bylo výhodné pro směnný trh a turistiku. To je ale podle mě všechno, v čem by bylo výhodné. Navíc jej považuji za cizí měnu, která je vnucená nejbohatšími zeměmi, pro které je výhodná.*

***Ludmila Bubeníková, 57 let, starostka obce***

*Všichni k tomu směřuje. Jsme ale součástí Evropy, a tak tento směr je zcela logický. Kdy se tak stane, však zatím nikdo neodhadne. Zatím je pro mě euro cizí měnou, ale myslím si, že po jejím zavedení ji rychle přijmeme za svou, podobně jako na Slovensku.*

***Petr Kašing, 30 let, historik***

*Tak ano, pokud to bude nezbytně nutné. Jestliže ale víme, že některé evropské státy, které v minulosti s nadšením euro přijaly, se dodnes potýkají s určitými problémy, je třeba tento významný krok dobře zvážit a zhodnotit jaká pozitiva a samozřejmě i negativa zavedení nové měny přinese. Domnívám se však, že ekonomika ČR není v současné době v takové situaci, kdy bychom si mohli dovolit o tom třeba jen uvažovat. Osobně vnímám euro stále jako měnu cizí. Myslím, že jsme za těch devět let, kdy jsme součástí Evropské unie, poznali, jak cizí pro nás je.*

## 4.4 Recenze

### **Naše měna a peníze v zajetí politiky 1938–1947: o československé měnové reformě 1945**

Monografie nakladatelství Libri k danému tématu od autorky Věry Němečkové z roku 2008.

Kniha je jednou z mála monografických publikací, možná si dovolím říct jedinou, která se tématu měnové reformy 1945 samostatně věnuje. Přitom tato reforma byla klíčová v moderních dějinách Československa a České republiky od 40. let 20. století. Osvobodila totiž českou měnu, která je dle mého názoru jedním ze symbolů státnosti země, a vyřešila tristní měnovou a inflační situaci po skončení druhé světové války.

Je až překvapivé, že se tomuto tématu věnuje tak málo autorů. Z vlastní zkušenosti totiž vím, že když před někým řeknu měnová reforma, všichni si hned vybaví měnovou reformu v roce 1953, v krajních případech pak ještě tu po první světové válce. Z čehož vyplývá, že povědomí veřejnosti o osudu měny v roce 1945 je minimální. Až Věra Němečková, která si téma měnové reformy 1945 vybrala jako svou disertační práci, si uvědomila, jak málo lidé o této reformě vědí. Asi i proto se rozhodla vydat práci také knižně, aby byla dostupná širší odborné veřejnosti. Pro laiky se publikace bohužel příliš nehodí, i když věřím, že v případě zájmu si k ní i laik svou cestu najde.

Troufám si tvrdit, že publikace z nakladatelství Libri upoutá obsahem. Jak již název napovídá, mapuje osud československé, případně české a slovenské, měny a ekonomiky od začátku okupace Sudet, přes druhou světovou válku, osvobození, až po přiosťřenou politickou situaci v roce 1947. Navíc na konci obsahuje fotografie československých bankovek, ke kterým se běžný badatel nedostane. Vnímám to jako malý bonus nakonec, něco jako moment, kdy dítě dojí polévku a na dně talířku se mu ukáže veselý obrázek. Čili když překonáte teoretický výklad knihy, obohacený o cenné postřehy, čeká vás bonus v podobě dobových bankovek. Myslím to v dobrém slova smyslu.

Dá se této knize vlastně něco vytknout? Myslím si, že je toho poměrně málo, ale přece jen jsem něco našla. Za drobný nedostatek považuji to, že při čtení jsem si občas připadala zmatená. Kvůli tomu, že autorka popisuje věci spíše z pohledu souvislostí, občas se stává, že tzv. skáče v letopočtech. Najednou jsem se při čtení ocitla zhruba o rok zpět a při větším

množství přečteného textu jsem se začala ztrácet. Ovšem při objektivní úvaze musím připustit, že bych měla podobnou výtku, kdyby publikace postupovala podle časové posloupnosti a ztrácely by se souvislosti témat.

Občas mi také připadalo, že výklad zbytečně přebíhá z londýnského exilu do ruského a zpět. Někdy jsem přesně nevěděla, ve které zemi se zrovna nalézám a musela jsem se v textu vrátit o kousek zpět, abych objevila, o které exilové reprezentaci je právě řeč.

Co naopak této monografii připsat k dobru? Na prvním místě je to bezesporu kapitola *Archivy a jejich fondy k československé měnové reformě 1945*, poslední kapitola celé publikace. Myslím si, že jde o velice přínosnou kapitolu, protože zde Němečková vysvětluje, z jakých fondů a archivů čerpala. Také čtenáři nabízí jakési vodítko, jak se v jednotlivých archivech orientovat a do kterého z nich zamířit, pokud hledá konkrétní téma nebo sleduje linii konkrétního problému. Domnívám se, že kapitola může být užitečná i pro badatele, kteří se primárně nezabývají měnovou reformou 1945. Navíc zde autorka vypočítává, které z fondů jsou volně přístupné a které jsou naopak tajné, či na speciální požádání. Mě osobně kapitola doslova motivovala k tomu, abych se do Prahy vydala bádát, i když jsem tam nakonec z časových důvodů nejela.

Druhou kladnou vlastností knihy, mohu-li to takto říci, je široký poznámkový aparát a poměrně rozsáhlá zdrojová základna, která je v závěru knihy přehledně seřazena. Tématu jsem se věnovala, takže jsem využila autorčiny zdroje ke svému vlastnímu bádání a doporučila bych to i ostatním zájemcům o měnovou reformu 1945. S poznámkami a zdroji souvisí i několik stránek vysvětlivek. Od jejich rozsahu odvozují, že si na přečtení monografie může troufnout i naprostý laik, protože autorka vysvětluje spoustu ekonomických či odborných pojmů.

Na závěr výčtu kladných stránek útlé knížky bych ještě jednou vyzdvihla i šíři pojetí tématu. Němečková se hluboce věnuje rozboru německého válečného hospodářství a čtenářům na jasných příkladech uvádí, jak Němci devastovali naše hospodářství. Právě jasnost a názornost popisu hospodářských zásahů pomáhá i méně zběhlým teoretikům, jako jsme já, pochopit složitější hospodářské zásahy.

A jak vše shrnout? Dovolím si Věře Němečkové poděkovat za ojedinělou publikaci na téma, o kterém mnoho lidí neví. Přitom je tak logické, že k měnové reformě v roce 1945 muselo dojít. Věřím, že si knihu přečtou zájemci o druhou světovou válku, poválečné

události, či historici národního hospodářství. Zároveň ale také laická veřejnost, která ráda mluví o ekonomii či numismatice. Možná si pak lépe uvědomí, odkud naše měna pochází a jak trnitou cestu musela urazit do dnešních dní.

## 5 Závěr

V úvodu bakalářské práce jsme si vytýčili snahu prozkoumat měnovou reformu v roce 1945 na pozadí politické a hospodářské situace doby těsně po skončení druhé světové války. Chtěli jsme tak učinit i analýzou dobového tisku a zjištěním postojů jednotlivých politických stran, jejichž názory deníky prezentovaly. Postupným naplňováním vytýčených kroků jsme došli k tomuto závěru.

Nejdříve jsme se pokusili vykreslit, jaké škody napáchala válka a německá okupace na našem území. Docela snadno jsme došli k závěru, že Protektorát, ač nás měl podle významu slova chránit, nesplnil svou funkci. Spíše naopak. Válečné hospodářství Říše zdecimovalo hospodářství Československé republiky. Škody, vysoká inflace, černý trh a mnoho dalšího se stalo nevítaným dědictvím nově vzniklé vlády a zároveň úkoly, které bylo potřeba vyřešit. Dělo se tak na pozadí nové politické koncepce vedení státu, ve které stále významnější roli získávala Komunistická strana Československa, která silněji a silněji svírala otěže vedení státu.

Jelikož jsme celou bakalářskou práci zaměřili na měnovou reformu v roce 1945, věnovali jsme se zejména hospodářským poměrům, ale také reformě samotné. Její příprava započala už v době působnosti exilové londýnské vlády. Nebylo úplně snadné připravit tak závažnou věc, jakou reforma bezesporu byla, v době, kdy válka zdaleka nekončila, a nebylo ani jasné, kdy přesně skončí. V roce 1944 se ovšem situace obrátila, sovětská armáda osvobodila Podkarpatskou Rus a postupovala směrem na západ, až se jí podařilo osvobodit celé území Československé republiky a došla až do Německa. Válka byla skončena. V krocích Rudé armády postupovali i vládní úředníci postupně realizující měnová opatření, která sloužila k uklidnění chaosu a vyřešení prvotních měnových obtíží. Časem došlo k vytvoření dvou měnových oblastí a nakonec bylo přikročeno k samotné měnové reformě. Stalo se tak 1. listopadu 1945, a to relativně jednoduše a bez větších problémů. Ovšem záhy se začalo projevovat to, na co upozorňoval například ekonom prof. Karel Engliš. Reforma postrádala dlouhodobou koncepci a byla chápána jen jako přechodné opatření. To značně nabouralo její základy a dovedlo republiku na pokraj ekonomického krachu.

Situaci kolem měnových poměrů v roce 1945 přirozeně monitorovala tehdejší média. Chtěli jsme se zaměřit na studium tištěných periodik, která prezentovala názory čtyř hlavních politických stran. V archivech a knihovnách našeho regionu se nám ovšem podařilo najít jen dvě ze zmíněných periodik – Rudé právo a Právo lidu. Ač šlo o levicová periodika, bylo pro



nás až překvapivé, jak se jejich názory na měnovou reformu lišily. V případě Rudého práva byla levicová orientace od začátku zcela zjevná. Ovšem v Právu lidu bylo možno sledovat postupující a sílící levicovou orientaci názorů a výroků. Nejprve se Právo lidu jevilo jako docela objektivní, ovšem s koncem roku 1945 jeho objektivita skončila. Studium a porovnání dobových novin tedy přineslo překvapivé zjištění – ač stejná či podobná názorová orientace deníků, prezentace výroků a samotná rétorika se značně lišila.

V poslední části jsme se pokusili téma bakalářské práce převést do žurnalistických komunikátů. V povinném interview jsme si popovídali s historičkou prof. Ninou Pavelčíkovou, která nám měnovou reformu přiblížila z pohledu historika. V úvodním článku jsme se pokusili vystihnout, jaké to bylo narodit se v roce 1945. Do rozpolcené doby, ve které se vládní reprezentace zabývala velmi složitými otázkami obnovy hospodářství. Oproti tomu anketu jsme převedli do dnešní doby. Snažili jsme se propojit téma měnové reformy v roce 1945 se současnou otázkou přijetí eura. Sledovali jsme to, že v roce 1945 udělali hospodářští odborníci vše pro to, aby z republikového oběhu měny odstranili cizí platidla, a v současné době se věnujeme tomu, zda takové cizí platidlo přijmeme za své tak, jak jsme se zavázali v přístupové smlouvě k Evropské unii.

## Seznam použité literatury

### Monografie

BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. 438 s. ISBN 978-80-247-3028-8.

CHMELA, Leopold. *Měnová reforma: přednesl na valné hromadě společnosti dne 16. listopadu 1945 Dr. Leopold Chmela*. Praha: ČSN, 1946. 14 s.

KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. 310 s. ISBN 978-80-7367-698-8.

NĚMEČKOVÁ, Věra. *Naše měna a peníze v zajetí politiky 1938-1947: o československé měnové reformě 1945*. Praha: Libri, 2008. 167 s. ISBN 978-80-7277-362-6.

PRŮCHA, Václav a kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992: 2. díl Období 1945-1992*. Brno: Doplněk, 2009. 1002 s. ISBN 978-80-7239-228-5.

PRŮCHA, Václav a kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1922: I. díl, Období 1918-1945*. Brno: Doplněk, 2004. 578 s. ISBN 80-7239-147-X.

SPÁČIL, Bedřich. *Česká měna od dávné minulosti k dnešku*. Praha: Orbis, 1974. 177 s.

ŠOUŠA, Jiří a Jaroslav ŠŮLA. *Peníze v proměnách moderní doby: tvorba československých bankovek v letech 1945-1989*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2006. 369 s. ISBN 80-86559-60-2.

VENCOVSKÝ, František. *Lidé a peníze*. S.I.: Createam, 2002. 65 s. ISBN: 80-903191-1-4.

VENCOVSKÝ, František. *Vzestupy a propady československé koruny*. Praha: VŠE, 2003. 227 s. ISBN 80-245-0497-9.

ŽÁČEK, Rudolf. *Dějiny Slezska v datech*. Praha: Libri, 2004. 546 s. ISBN 80-7277-172-8.

## Elektronické zdroje

HOLZER, Jan. *Politický systém českých zemí v letech 1945-1946* [online]. Moderní dějiny, 2011 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/politicky-system-ceskych-zemi-v-letech-1945-1946/>

MANČAL, Petr. *Z rozhlasového archivu: Měnová reforma 1945* [online]. Český rozhlas, 2007 [cit. 2013-01-22]. Dostupné z: [http://zpravy.rozhlas.cz/leonardo/historie/\\_zprava/z-rozhlasoveho-archivu-menova-reforma-po-roce-1945--320280](http://zpravy.rozhlas.cz/leonardo/historie/_zprava/z-rozhlasoveho-archivu-menova-reforma-po-roce-1945--320280)

PIROCHOVÁ, Barbora. *Poválečná měnová reforma připravila mnoho lidí o úspory* [online]. Český rozhlas, 2011 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: [http://www.rozhlas.cz/zpravy/historie/\\_zprava/804462](http://www.rozhlas.cz/zpravy/historie/_zprava/804462)

*Program vlády Národní fronty Čechů a Slováků v obrazech* [online]. Praha: Svět v obrazech, 1945, [cit. 2013-03-23]. 96 s. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-v-obrazech/>

STEHLÍK, Michal. *Vznik Československé republiky – rozdíly 1918 a 1945* [online]. Moderní dějiny, 2010 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/vznik-ceskoslovenske-republiky-rozdily-1918-a-1945/>

## Elektronická periodika

TUČEK, Miroslav. 50 let veřejných financí v ČR (1945-1995). In: *Finance a úvěr* [online]. 1995, roč. 45, č. 9 [cit. 2013-04-25], s. 495. ISSN 0015-1920. Dostupné z: [http://journal.fsv.cuni.cz/storage/583\\_199509mt.pdf](http://journal.fsv.cuni.cz/storage/583_199509mt.pdf)

VENCOVSKÝ, František. Naše měnové reformy a odluky. In: *Finance a úvěr* [online]. 1993, roč. 43, č. 9 [cit. 2013-04-14], s. 397-399. ISSN 0015-1920. Dostupné z: [http://journal.fsv.cuni.cz/storage/2688\\_199309fv.pdf](http://journal.fsv.cuni.cz/storage/2688_199309fv.pdf)

VENCOVSKÝ, František. Tři měnové reformy pro jednu generaci. In: *Centrum pro ekonomiku a politiku* [online]. 2005, č. 26 [cit. 2013-04-14], s. 121-124. ISSN 1213-3299. Dostupné z: <http://cepin.cz/cze/prednaska.php?ID=458>

## **Právní předpisy**

Dekret presidenta republiky č. 54/1945 Sb. o přihlašování a zjišťování válečných škod a škod způsobených mimořádnými poměry

Dekret presidenta republiky č. 91/1945 Sb. o obnovení československé měny

Dekret presidenta republiky č. 95/1945 Sb. o přihlášení vkladů a jiných peněžních pohledávek u peněžních ústavů, jakož i životních pojištění a cenných papírů

Dekret presidenta republiky č. 108/1945 Sb. o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy

Dekret presidenta republiky č. 139/1945 Sb. o přechodné úpravě právních poměrů Národní banky Československé

Ústavní dekret presidenta republiky č. 33/1945 Sb. o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské

Vládní nařízení č. 7/1945 Sb. o platidlech v zemích České a Moravskoslezské

Vyhláška č. 11/1945 Sb. o provisorním vydání kolkových známek platných zatím v zemi České a Moravskoslezské a o výměně kolkových známek bývalého Protektorátu Čechy a Morava

Vyhláška ministra financí č. 24/1945 Sb. o obnovení platnosti drobných mincí československé měny po 5 K z čistého niklu, po 1 K, 50 a 20 haléřích ze spěže (bronzu) niklové a po 10 haléřích ze směsi mědi se zinkem

Vyhláška ministra financí č. 41/1945 Sb. o obnovení platnosti stokorunových státovek (tvaru III.) s datem 10. ledna 1931, drobných peněz papírových po 50 K (tvaru III.) s datem 1. října 1929 a drobných peněz papírových po 20 K (tvaru II.) s datem 1. října 1926

Vyhláška ministra financí č. 92/1945 Sb. o nových platidlech československé měny

Zákon č. 141/1947 Sb. o Likvidačním fondu měnovém

## **Dobový tisk**

Lidová demokracie (20. 7. 1946, 26. 6. 1947)

Právo lidu (13. 5. 1945 – 31. 12. 1945)

Rudé právo (10. 5. 1945 – 31. 12. 1945)

## **Seznam zkratek**

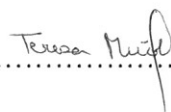
ČSR	(Československá republika)
SNR	(Slovenská národní rada)
KSČ	(Komunistická strana Československa)
KSS	(Komunistická strana Slovenska)
PNS	(Prozatímní národní shromáždění)
UNRRA	(United Nations Relief and Rehabilitation Administration)
ČMÚ	(Československý měnový úřad)
NBČS	(Národní banka Československá)

## Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 10.5.2013.

  
.....  
jméno a příjmení studenta